

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA TÜRKİYE’DE BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR (1939-1945) *

NADİR YURTOĞLU**

ÖZ

İkinci Dünya Savaşı'nın gerçekleştiği 1 Eylül 1939 ile 2 Eylül 1945 tarihleri arasında Türkiye’de beden eğitimi ve spor alanında yapılan faaliyetler çalışmanın konusunu ortaya koymaktadır. Makale, İkinci Dünya Savaşı Dönemi’nde beden eğitim ve spor çalışmaları adı altında tek dönem dâhilinde ele alınmıştır. Bu dönem: Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü’nün (BTGM) faaliyetleri; Ülke içerisinde gerçekleştirilen spor müsabakaları; Yurt dışında iştirak edilen müsabakalar; Halkevleri aracılığıyla spora yapılan yardımlar ve bunlarla ilgili yazışmalar; Spora tahsis edilen alanlar olarak beş alt başlık hâlinde toplanmıştır. Savaş döneminde BTGM’nin icraatları sayısal verilerle tespit edilmiştir. Çalışmanın kaynakçasını, Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Belgeleri; Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi ve kanunlar dergisi; Cumhurbaşkanlığı Resmî Gazetesi ve dönemin süreli yayınları meydana getirmektedir. Bu dönemde yabancı ülkelerle yapılan müsabakalar sayesinde sporda yaşanan gelişmeler belirlenip gerekli açıklamalarda bulunulmuştur. Çalışmanın neticeleri şunlardır: İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türk ekonomisi sıkıntılı bir sürece girmesine rağmen BTGM bütçesine her yıl düzenli ödenekler tahsis edilmesi, sporun geliştirilerek yatırımların yapılması yönünde ilk adımı oluşturmuştur. Akabinde ulusal ve uluslararası düzeyde gerçekleştirilen müsabakalarla halkevleri etkinlikleri sporla ilgili ikinci önemli adımı teşkil etmiştir. Dahası dünyada yaşanan ikinci büyük harbin askerlikle sporu ilişkilendirmenin

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır. / There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, nyurtoglu@kastamonu.edu.tr

ORCID: 0000-0001-7478-3149

önünü açması ve sağlam zihin sağlam vücutta bulunur anlayışının ülkede hâkim bir unsur hâline gelmesi, Türkiye’de spor faaliyetlerine önem verilip beden ve ruh sağlığı bakımından sıhhatli gençler yetiştirilmesine önemli ölçüde katkı sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Atletizm, Balkan Oyunları, Beden Eğitimi ve Spor, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, İkinci Dünya Savaşı.

**PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS IN TURKEY DURING
WORLD WAR II (1939-1945)**

ABSTRACT

This study addresses physical education and sports activities in Turkey during the Second World War (from September 1, 1939 to September 2, 1945). The study focuses on one period under six headings: (1) activities of the General Directorate of Physical Training (GDPT), (2) domestic sporting events, (3) competitions attended abroad, (4) promotion of sports through community centers (*halk evleri*) and related correspondence, and (5) areas allocated to sports. The activities of the GDPT during the Second World War were numerically analyzed. Data were collected from the Presidency Republican Archive Documents, Memorandum Diary of the Grand National Assembly of Turkey, journal on laws, Official Gazette of the Republic of Turkey, and periodicals published during the Second World War. The study focuses on competitions between Turkey and foreign countries during the war and determines the developments in sports in Turkey and makes explanations about them. The results are as follows: Although the Turkish economy was in dire straits during the Second World War, the GDPT was regularly funded every year, resulting in the development of sports and an increase in investments in sports in Turkey. The second important step towards the development of sports in Turkey was national and international sporting events, activities of community centers. Moreover, World War II led to the linking of military activities with sports, and the understanding of “a sound mind in a sound body” became the dominant discourse in Turkey. Consequently, Turkey attached more and more importance to sports and physical activities and focused on turning the youth into a physically and mentally healthy generation.

Keywords: Athletics, Balkan Games, General Directorate of Physical Training, Physical Education and Sports, World War II.

GİRİŞ

Osmanlı Devleti Dönemi'nde Spor

Osmanlı Devleti zamanında sporun önemli meşgalelerden biri olduğu bu devirde yapılan uygulamalardan anlaşılmaktadır. Tanzimat Dönemi'nde köylülerin başlıca eğlencelerini teşkil eden güreş ve okçuluğun gelişiminde II. Mahmut'un (1808-1839) etkili olduğu kabul edilmektedir. Türk okçuluğunun ikinci ve son altın devrini yaşamasına katkı sağlayan padişah, İstanbul Ok Meydanı'ndaki Okçular Tekkesi'ni onartıp genişleterek bu tekkenin sporcularıyla güreşçilerini himaye etmiştir. Bu dönemde Anadolu'da *Karakucak*, Rumeli'de ise *Yağlı* güreşler yapılmış, köy harmanı, panayır ve düğünlerin yanı sıra Kırkpınar çayırında cereyan eden yağlı güreşler ön planda yer almıştır. Daha II. Mahmut'un saltanat yıllarında başlayan *Huzur Güreşleri*, 1880'lere kadar sürmüş, adı geçen padişah ve oğlu Abdülaziz'in (1861-1876) güreşe gösterdiği yoğun ilgi, yetenekli pehlivanların ortaya çıkmasına vesile olmuştur¹.

Bu dönemde Batı'ya yönelik ilk kültür ocağı olarak değerlendirilen Mekteb-i Harbiyenin 9. sınıfında kılıç eğitimi verildiği, bu okulun açılış töreninde II. Mahmut'un huzurunda öğrencilerin yaptığı gösteriden anlaşılmaktadır. Yine Galip Paşa'nın okul komutanlığı sıralarında öğrencilerin ders sonlarında toplu ve dağınık hâlde spor öğretmenleri M. Martin ile Sadık Bey nezaretinde çalışmalara katılıp kara ve deniz sporlarıyla yüzme derslerine ağırlık verdiği bilinmektedir².

¹ Cem Atabeyoğlu, "Tanzimat'tan Cumhuriyete Spor", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Haz. Murat Belge, Fahri Aral, 6. Cilt, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s.1474; Özbay Güven, "Atatürk ve Güreş", **Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi**, C 6, S 18, Yıl: 1990, s.626; Spor ve sportif etkinliklerin yararlarıyla ilgili bilgi almak için bk. **Sporcu İstatistikleri 1983-1984**, DİE, Yayın No: 1223, Ankara 1986, s.III; **Sporcu İstatistikleri 1992-1993**, DİE, Yayın No: 1892, Ankara 1996, s.III; **Spor Kulüpleri İstatistikleri 1997**, DİE, Yayın No: 2503, Ankara 2001, s.III; **Sporcu İstatistikleri 1997-1998**, DİE, Yayın No: 2502, Ankara 2001, s.III; **Spor İstatistikleri 2002**, DİE, Yayın No: 2915, Ankara 2004, s.III; **Spor İstatistikleri 2007**, TÜİK, Yayın No: 3182, Ankara 2008, s.III; Eski Türklerde spor hakkında bilgi almak için bk. Doğan Yıldız, **Türk Spor Tarihi**, Eko Matbaası, İstanbul 1979, s.27; İbrahim Kafesoğlu, **Türk Milli Kültürü**, Ötügen Yayınları, 16. Basım, İstanbul 1998, s.287-288; Nadir Yurtoğlu, "Atatürk Dönemi'nde Türkiye'de Spor Politikası (1922-1938)", **Sporda Finansal, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar**, Nobel Yayınları, Ankara 2020, s.2.

² Atabeyoğlu, a.g.m., s.1474.

19. asrın başlarından sonra dünyada belirli şartlara göre gerçekleştirilen çağdaş spor faaliyetleri, Osmanlı Devleti'nde 1870'den itibaren varlığını hissettirmeye başlamıştır. 1834'te Mekteb-i Hayriye, 1863 yılında Robert Koleji ve 1868 yılında Mekteb-i Sultaninin (Galatasaray Lisesi) faaliyete geçmesi, bu kurumların Batı'ya açılan bir pencere vazifesini ifa etmesinin yanı sıra spora da ön ayak olmasını sağlamıştır. Buna rağmen Tanzimat'ın ilk yıllarında sporun beden eğitimi ve onun özel bir kolu bulunan jimnastik kapsamında değerlendirildiği bilinmektedir. Sporun gerçek manada halk tarafından özümsemiş kabul edilmesi, futbolun Osmanlı Devleti'ne girmesiyle mümkün olmuştur. Bu gelişmenin akabinde lig, federasyon ve kulüp gibi kavramlarının ülke literatürüne dâhil edilmesi, Batılı anlamda spor yapı ve kurumların yerleşmesine de ön ayak olmuştur³.

Futbolun Osmanlı Devleti'nde kurumsallaşmasında II. Abdülhamit Dönemi'nde (1876-1909) yapılan çalışmaların etkili olduğu bilinmektedir. Bu dönemin Saray Nazırı Osman Paşa'nın çocukları ve bunların arkadaşlarının bir araya gelmesiyle Paşanın Serencebey yokuşundaki konağında 1903 yılında Beşiktaş Basiret Osmanlı Jimnastik Kulübü kurulmuştur. Mekteb-i Sultani öğrencileri, Beşiktaş'ın kuruluşundan etkilenerek 1905 yılında Galatasaray Kulübünü tesis etmiştir. Bu okulda saraya yakın aile çocuklarının eğitim görmesi, Galatasaray Kulübünü teşkil edenlerin başında Şemseddin Sâmî'nin oğlu Ali Sami Yen'in yer almasında etkili olmuştur. Bu kulübü, 1907'de faaliyete geçen Kadıköy yakasındaki Fenerbahçe'nin izlemesi, sporun gerçek amacının anlaşılıp kabul görmesinin de önünü açmıştır⁴.

Atatürk Dönemi'nde Spor

Birinci Dünya Savaşı sonucunda işgal edilen ülkeyi kurtarmak amacıyla başlatılan Millî Mücadele hareketinden başarıyla çıkılmasıyla birlikte Türkiye Cumhuriyeti adında yeni bir devletin kuruluşuna öncülük eden Mustafa Kemal Atatürk, kalkınmada siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel alanda yenilikleri başlatırken beden eğitimi ve spora da gereken önemi vermiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün 1937'de gençlik ve spor hakkında verdiği bilgiye

³ L. Hilal Akgül, "Cumhuriyet Dönemi Spor Adamlarından: Burhan Felek", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C 17, S 49, Yıl: 2001, s.206-207; Atabeyoğlu, a.g.m., s.1474.

⁴ Akgül, a.g.m., s.208; Atabeyoğlu, a.g.m., s.1476; Mustafa Kemal Atatürk'ün 1918 yılında Fenerbahçe Kulübünü ziyaretiyle ilgili bilgi alma için bk. Haluk San, **Türk Spor Tarihinde Atatürk**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 1999, s.65-68.

göre⁵ her çocuğun sağlıklı ve güçlü olması için gerekli sıhhi şartları temin etmek, devlet hâlinde bulunan siyasi teşekküllerin önde gelen görevidir. Ondan sonra küçük yaştan ileri yaşa kadar olan dönemde insan ömrünün ortalama süresince beden faaliyeti önemli yer tutar. Beden hareketlerinde ana unsur, nesilden nesile intikal eden alışkanlıklardır. Yirminci yüzyılda dünya milletleri için spor esaslarının tekniği bundan meydana gelmiştir. Her ulus gibi Türk çocuğu da doğduğundan itibaren el, kol ve bacaklarını hareket ettirmeye başlar. Büyüdüğünde ise yaşadığı çevrenin şartlarına göre tarla, bayır, tepe, orman ve kayalıklarda, yürüyüp koşarak spor faaliyetlerini icra eder. Bunların yanı sıra güreş tutup⁶, ata binip, atlayıp, cirit oynayarak birçok milli sporu yerine getirmeye çalışır⁷.

Sözlerinin devamında gösteriş yapmaksızın müsabakaları kazanma amacı güdülmesini gerekli gören Mustafa Kemal Atatürk, insan sağlığının korunması ve askerlik ile savaşta başarı kazanmanın yollarından birinin de spor ve beden hareketleri olduğunu ileri sürmüştür.

Atatürk'e göre köylü çocuklarının yaptığı doğal ve millî sporlar medeni anlamda belki en az başarı sağlayan bir durumdadır⁸. Ancak Türk toplumunda beden hareketlerinden sorumlu yetkililer çocukların spor hayatını geliştirmeyi düşünürken sadece gösteriş için yarışma kazanmayı amaç edinmezler. Asıl

⁵ Afet İnan, **Mustafa Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1981, s.51-54; Spor yapmanın bir zorunluluk olduğuyula ilgili makale için bk. Behçet Kemal Çağlar, "Spor Lüks Değil İhtiyaç", **Türk Spor Kurumu Dergisi (1936-1938) Seçilmiş Spor Makaleleri**, Haz. Suat Karaküçük, Ankara 1992, s.63; Ayrıca Türk Spor Kurumu Başkanı General Hikmet Ayerdem'in sporun önemiyle ilgili makalesi için bk. Ali Hikmet Ayerdem, "Sporun Ehemmiyeti", **Türk Spor Kurumu Dergisi (1936-1938) Seçilmiş Spor Makaleleri**, Haz. Suat Karaküçük, Ankara 1992, s.2-6; Ayrıca ülkede bir spor seferberliğinin başlatılmasının gerekliliği ve Halkevlerinin de bu konuda üzerine düşene yapmaya çalıştığıyla ilgili makale için bk. Behçet Kemal Çağlar, "Memlekette Spor", **Türk Spor Kurumu Dergisi**, S 6, Yıl: 3, Ağustos 1936, s.2.

⁶ 9 Mart 1938' de Güneş Kulübü tarafından Ankara Halkevinde düzenlenen güreş müsabakalarına Atatürk ve devlet erkânının katılımıyla ilgili bilgi için bk. "Atatürk Ankara Halkevinde", **Ulus**, 10 Mart 1938, s.1; "Büyük Önder Ankara Halkevindeki Güreş Müsabakalarına Teşrif Ettiler", **Kurum**, 10 Mart 1938, No: 7240-1330, s.1, 10.

⁷ Spor ve hareketin vücuda sağladığı yarar hakkında bilgi almak için bk. Hakkı Uzel, "Üşengenler, Günleri Oturmakla Geçenler", **Milliyet**, 18 Nisan 1936, No: 3299, s.4.

⁸ Kasaba ve köylerde spor sahalılarının teknik ve ucuz yolla teşkiliyle ilgili bilgi almak için bk. **Köy Spor Sahaları Hakkında Öğütler**, Çev. Süleyman Fehmi, Türk Spor Kurumu Yayınları, Ankara 1938, s.1-36.

olan, her yaştaki insanlar için beden eğitimi gerçekleştirilmiştir. Atalar tarafından *sağlam zihin, sağlam vücutta bulunur* sözü boşuna söylenmemiştir. Asıl olan Türk çocuğunun sporu sevmesi ve fiziki gücünü yerinde kullanabilmesidir. Bunların asker olduğu zaman, savaş meydanlarında başarı kazanmaları için gerekli talim ve terbiyesine önem verilmelidir. Türk milleti ve onun çocukları çelikten yapılmış heykellerdir; onların ne olduğunu anlamak için savaş meydanlarında boy ölçüşmek gereklidir. İşte böyle bir teşebbüstür ki, Türk gençliğinin binlerce yıldan beri bilinen yüksek değer, güç, kudret ve yenilmez zekâsının imtihanı olur. Türk milleti her kiminle olursa olsun böyle bir imtihana hazırdır⁹.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında çeşitli konularda birçok çalışma yapılmasına rağmen, beden eğitimi ve spora eğilimmemesinin literatür boşluğunu oluşturması, bu makalenin yazılmasını zorunlu hâle getirmiştir. Dahası vücut hareketlerinin insan hayatının önemli bir parçası olup yaşam kalitesini artırması ve sağlıklı kalmanın yollarından birini teşkil etmesi, savaşın gerçekleştiği 1 Eylül 1939 ile 2 Eylül 1945 tarihleri arasında Türkiye'de beden eğitimi ve spor alanında yapılan çalışmaların ele alınmasının amaçlanmasını gerekli kılmıştır.

I. İkinci Dünya Savaşı Dönemi'nde Beden Eğitimi ve Spor Çalışmaları

1 Eylül 1939 tarihinde Almanya'nın Polonya'yı işgal etmesiyle başlayan İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkiye'de yaşanan ekonomik zorluklara rağmen spor faaliyetlerinin sürdürüldüğü görülmektedir. 3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanunu'na göre ülke gençlerinin sağlıklı ve güçlü yetişmesini sağlamak amacıyla hazırlanan program kapsamında spor öğretmenlerine ihtiyaç duyulması, Yüksek Beden Terbiyesi Enstitüsünün kuruluş çalışmalarına hız kazandırmıştır¹⁰. Bu nedenle Millî Eğitim Bakanlığıyla yapılan anlaşma

⁹ Atatürk'ün güreş sporuna merakı ile ilgili bilgi almak için bk. Şerafettin Turan, **Mustafa Kemal Atatürk**, Bilgi Yayınevi, Ankara 2008, s.664-665; **Atatürk'ün Sırdışı Kılıç Ali'nin Anıları**, Der. Hulusi Turgut, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 20. Basım, İstanbul 2017, s.597-598; 1923-1924 yıllarında İngiltere, Almanya, Avusturya, Belçika ve Bulgaristan gibi ülkelerde Jimnastik ve Atletik Spor Cemiyetlerinde aktif üye sayısı hakkında bilgi almak için bk. Henri Bunle, **Jimnastik ve Spor Cemiyetleri İstatistiği**, Çev. Celal Aybar, İstatistik Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1937, s.14-15.

¹⁰ Nüzhet Baba, "Bir Beden Terbiyesi Enstitüsü Esasları", **Ülkü**, C 16, S 92, Ekim 1940, s.123; 3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanunu'nun ayrıntıları için bk. TBMM, **Kanunlar**

gereği enstitü teşkil edilinceye kadar Gazi Terbiye Enstitüsünden faydalanılıp 1940 yılında 11 öğrencinin BTGM adına eğitim alması için bütçeye 6.000 liralık bir ödenek konulmuştur¹¹.

Bu dönemde savaş koşulları nedeniyle ülkenin çeşitli şehirlerinde teşkil edilen spor kulüplerinden bir kısmı birleştirilmiş, bir kısmı ise kapatılmıştır. Trabzon, Ordu ve Kırklareli'nde Cemiyetler Kanunu kapsamında kurulan 8 kulüpten dördünün çeşitli isim altında birleştirilmesi, dördünün de kapatılması, Bakanlar Kurulunun 29 Ocak 1942 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştır¹².

Yine kuruluşlarından itibaren beklenen icraatı gerçekleştirecek vasıf ve şartlara haiz olmadığı bilinen Diyarbakır'daki Ay Spor Kulübü ile Yıldız İdman Yurdunun kapatılmaları, 3530 sayılı Kanununun 13. maddesinin son fıkrası gereğince 8 Eylül 1943 tarihli Bakanlar kurulu toplantısında kabul edilmiştir¹³.

Spor kulüpleriyle ilgili yapılan çalışmalara paralel olarak bu alanda faaliyet göstermek amacıyla şirketler de ihdas edilmiştir. Her türlü ticaret ve sanayi işleriyle uğraşmak maksadıyla İstanbul'da 50 yıl süre ve 300.000 lira sermaye ile Millî Spor-Yüniş Mensucat ve Spor İşleri Ticaret ve Sanayi Türk

Dergisi, Dönem: 5, C 18, 29.06.1938, s.1160-1164; **Resmî Gazete**, Sayı: 3961, 16 Temmuz 1938; 4047 sayılı Beden Terbiyesi Kanununa, Ek Kanun hakkında bilgi almak için bk. TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 6, C 22, 30.05.1941, s.661; **Resmî Gazete**, Sayı: 4825, 4 Haziran 1941.

¹¹ TBMM, **Zabıt Ceridesi**, 1940 Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü Bütçesi, Dönem: 6, Toplantı: 1, C 12, 01.06.1940, s.5; Askerî okullar için gerekli eğitim-öğretim ve sanat aletlerinin yanı sıra sporla ilgili dolap, demirbaş ve malzeme bedeli olarak Millî Savunma Bakanlığının Kara Kısmı bütçesinden 1941 ve 1942 yılında 35.000 lira ödenek ayrılmıştır. TBMM, **Zabıt Ceridesi**, Masraf Bütçeleri, Dönem: 6, Toplantı: 2, C 18, 26.06.1941, s.309; TBMM, **Zabıt Ceridesi**, Masraf Bütçeleri, Dönem: 6, Toplantı: 3, C 25, 25.05.1942, s.305.

¹² **BCA**, 30-18-1-2/ 97-112-12, Tarih: 29.01.1942; 3512 sayılı Cemiyetler Kanunu hakkında bilgi almak için bk. TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 5, C 18, 28.06.1938, s.1091-1096; **Resmî Gazete**, Sayı: 3959, 14 Temmuz 1938.

¹³ **BCA**, 30-18-1-2/ 102-64-9, Tarih: 08.09.1943; Daha II. Dünya Savaşından önce 1939 yılının Ocak ayında yayın hayatına başlayan ve aylık olarak çıkarılan Beden Terbiyesi ve Spor Dergisi hakkında bilgi almak için bk. **BCA**, 490-1-0-0/ 1300-320-2, Tarih: 03.03.1941; **Beden Terbiyesi ve Spor**, S 1, Ocak 1939, s.1; Ali Emrah Tokathoğlu, **Biyopolitika Kavramı Çerçevesinde 1938 Beden Terbiyesi Kanunu**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2020, s.158.

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA TÜRKİYE'DE BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR
(1939-1945)

Anonim Şirketinin teşkiline başlanmıştır. Adı geçen şirketin Ticaret Bakanlığından gönderilen sözleşmesi ve sermayesinin dörtte birinin tedarik edildiğini gösteren banka mektubu, 10 Ocak 1945'de Bakanlar Kurulunca incelenerek 865 sayılı Kanununun 280. maddesine göre kuruluşu kabul edilmiştir¹⁴.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında spor ve güzel sanatlar konusunda yayınlara da girilmiştir. Tablo 1'de bu dönemde basılan kitap sayıları gösterilmiştir¹⁵.

Tablo 1. Türkiye'de Spor ve Güzel Sanatlar Konusunda Yayımlanan Kitaplar (1939-1945)

Yıllar	Basılan Kitap Sayısı
1939	80
1940	51
1941	58
1942	38
1943	47
1944	48
1945	53

Kaynak: 1959 İstatistik Yıllığı, İG M, Yayın No: 380, Ankara 1959, s.181.

Tablo 1'e göre İkinci Dünya Savaşının yeni başladığı ve etkisini henüz göstermediği 1939 yılı, spor ve sanat konularıyla ilgili yayınlanan 80 kitapla ilk sırada yer alırken, 1941 yılı 58 kitap ile ikinci, 1945 yılı 53 kitapla üçüncü ve 1940 yılı 51 kitapla dördüncü sırada yer almıştır. Savaşın ağırlığını iyiden iyiye hissettirdiği ve ekonomik verilerin daha da kötü duruma geldiği 1942 yılı ise 38 kitap yayımı ile en düşük seviyede bulunmaktadır. Böylece

¹⁴ BCA, 30-18-1-2/ 107-93-16, Tarih: 10.01.1945; 865 sayılı Ticaret Kanununun 280. maddesi için bk. TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 2, C 4, 29.05.1926, s.816; **Resmi Gazete**, Sayı: 406, 28 Haziran 1926.

¹⁵ İGM, 1959 İstatistik Yıllığı, Yayın No: 380, Ankara 1959, s. 181.

1939'dan 1945'e kadar olan süreçte Türkiye'de toplamda 375 adet spor ve güzel sanatlar konusunda kitap basımı gerçekleştirilmiştir.

I.1. BTGM'nin Faaliyetleri

İkinci Dünya Savaşı yıllarında çeşitli spor faaliyetlerinin yanı sıra BTGM kapsamında çalışmalar da yürütülmüştür. 3530 sayılı Kanunla Başbakanlığa bağlı bir kurum olarak teşkil edilen BTGM, Devlet bütçesinden aldığı mali destekle Atatürk Dönemi'nden sonra da faaliyetlerini sürdürmüştür¹⁶. 29 Haziran 1938 tarihli bu kanunun kabul edilmesinden sonra ülkenin her bir köşesinde beden eğitimi ve spor seferberliği başlatılmıştır. Örneğin Balıkesir'de 1918, 1919 ve 1920 doğumlu gençler, mahalli kulüplere kaydedilip 8 Ekim 1939 Pazar günü saat 9'da Beden Eğitimi öğretmenlerinin nezaretinde spor çalışmalarına katılmıştır. Ayrıca 100'ün üzerinde genç çeşitli sınıflara ayrılarak talim ve terbiye konusunda bilgilendirilmiş, kulüp üyesi 350 gencin ise Cumhuriyet Bayramı'na kadar sıkı bir şekilde çalıştırılarak resmigeçit törenlerine katılması kararlaştırılmıştır. Balıkesir'in Havran nahiyesinde 63 genç yine Pazar günü bir öğretmenin nezaretinde gerçekleştirdiği iki saatlik bir çalışmada çeşitli spor hareketlerini yerine getirmiş, haftanın belirli günlerinde de bu hareketlerin düzenli bir şekilde yürütülmesi kabul edilmiştir. Aynı günde Alibey nahiyesinde 42 gence askerlik, atletizm ve jimnastik konularında bilgiler verilip bunların egzersizleri de yaptırılmıştır. 3530 sayılı Kanun gereğince Sındırgı ilçesinde teşkil edilen spor kulübü sayesinde ilk kez Ali Osman Erol adlı bir öğretmenin nezaretinde 50 genç zorunlu spor hareketlerine tabi tutulmuştur¹⁷.

¹⁶ Mutlu Türkmen, **Siyasal Toplumsallaşma Aracı Olarak Beden Eğitimi ve Spor; İşçi Sporları ve Türkiye'deki Etkileri (1923-1938)**, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2012, s.235-236; BTGM'ye dönüştürülmeden evvel Türk Spor Kurumuna 1938 yılı Maliye Bakanlığı bütçesinden 239.570 liralık para tahsisi yapılmıştır. TBMM, **Zabıt Ceridesi**, Masraf Bütçeleri, Dönem: 6, Toplantı: F, C 2, 22.05.1939, s.45; BTGM'nin 1939 Mali Yılı Bütçe Kanun Tasarısı için bk. **BCA**, 30-18-1-2/ 86-17-9, Tarih: 27.02.1939.

¹⁷ "Beden Terbiyesi Kanunu Hükümleri Tatbik Ediliyor", **Türkdili**, 10 Ekim 1939, No: 2503, s.2; Bu dönemde beden eğitimi ve sporun ilçelerdeki kaymakamların gayretleriyle de örgütlendiği görülmektedir. Mardin Kızıltepe'ye Kaymakam vekili olarak atanan Rıza Turgut, bir yandan ilçede gençlik hareketlerinin başına geçip spor teşkilatını kurarken öbür yandan bu teşkilat için gerekli her türlü malzemeyi temin ederek gençleri faaliyete geçirmiştir. "Kızıltepe Kaymakam Vekili", **Ulus Sesi**, 13 Eylül 1939, No: 1325, s.2.

BTGM'nin rehberliğinde ülkede spor çalışmaları gerçekleştirilmesine rağmen adı geçen müessesenin faaliyetlerinin yetersizliği konusunda TBMM kürsüsünden fikirler de ileri sürülmüştür. 1939 yılında BTGM'nin bütçe görüşmeleri esnasında söz alan Konya Milletvekili Osman Şevki Uludağ, kurumu yeterince işlevini yerine getiremediği gerekçesiyle eleştirmiştir. Uludağ'a göre tesis edildiği günden itibaren BTGM'den ülkede yapılmayan farklı şeyler beklenilmesine rağmen mevcut teşkilâta eski düşünceler değişmemiştir. Değişen tek özelliğin kurumun Devlet teşkilâtına geçerek işlerin biraz daha düzenli hâle getirilmesidir. Ancak bu hususun da yeni anlayış, düşünce ve özellik içerisinde gelişmesi beklenmiştir. BTGM'den nesli güçlendirme ve güzelleştirip gürbüzleştirerek ülkenin millî savunmasına sağlam nesiller yetiştirmesi beklenirken bu konunun da anlaşılmadığına dair belirtiler bulunmaktadır¹⁸.

Öte yandan 17 Temmuz 1940 tarih ve 2/13980 sayılı Kararname ile onaylanan BTGM'ye ait kurumlarda çalıştırılacak memur ve hizmetlilere ait kadrolardaki 16 öğretmenin unvanının kayakçı ve dağcı olarak değiştirilmesine, Bakanlar Kurulunun 1 Mart 1941 tarihli toplantısında karar verilmiştir¹⁹.

BTGM ülkede geniş ölçüde uygulanan futbolla ilgili bir yönetmelik de hazırlamıştır. Bu yönetmeliğe göre amatör sporcu şu şekilde tanımlanmaktadır: Beden hareketlerini, sağlık, güç ve moralin artması ve ülke savunmasına faydalı olması bakımından yapan ve içinde bulunduğu cemiyetin yararına fedakârlıktan kaçınmayan sportmen kişiye denmiştir. Herhangi bir kurum, özel bir cemiyet ya da kendi maddi kazancı adına yapılan ve doğrudan şahsi çıkarlarını temin etmek amacıyla gerçekleştirilen faaliyetlerin amatörlükle ilgisi yoktur. Maddi menfaat karşılığında herhangi bir kulübe giren ya da spor müsabakalarına katılanlar ya da hasılatından hisse alan ve yine müsabakadan

¹⁸ TBMM, **Zabıt Ceridesi**, Dönem: 6, Toplantı: Fevkalade, C 2, 21. Birleşim, 30.05.1939, s.404; Berlin'de düzenlenen 11. Olimpiyat Oyunlarında ilk kez altın madalya kazanan Yaşar Erkan, maddi durumuyla ilgili devlet yetkililerine bir yazı göndermiştir. Bu yazıya göre; CHP'ce kendisine tedarik edilen evin kalan borcu olan 1.000 liranın Emniyet Sandığına ipotekli bulunması ve borcu da ödeyememesi yüzünden bu mesken satılmak durumuna gelmiştir. Bu nedenle düştüğü bu müşkül vaziyetten kurtarılması ve kendisine verilmesi kararlaştırılan 55 lira aylığın da ödenmesi istenmektedir. **BCA**, 490-1-0-0/ 1095-2-4, Tarih: 04.04.1939.

¹⁹ **BCA**, 30-18-1-2/ 94-15-8, Tarih: 01.03.1941.

önce yapılacak antrenmanlar için bağlı bulunduğu kulüpten tazminat veya zaruri masraf adı altında para temin edenler amatörlüğü ihlal etmiş sayılacaklarından kendileri ceza yönetmeliği uyarınca ihraç edilecektir. Amatörlükten ihraç edilenler Beden Terbiyesi Teşkilatı kapsamında kulüplere alınmayacaktır. Beden terbiyesi yükümlülerinden amatörlüğü ihlal edenler zorunlu spor yapmakla birlikte müsabakalara katılmayacaklardır²⁰.

İkinci Dünya Savaşı'nın şartları daha da ağırlaştırdığı 1942 yılında, BTGM'de yeni bir yapılanmaya gidildiği de görülmektedir. 29 Mayıs 1942'de kabul edilen 4235 sayılı Kanun ile Başbakanlığa bağlı olan bu kurum, Millî Eğitim Bakanlığı bünyesine verilmiştir²¹.

Bu müessesenin bakanı olan Hasan Ali Yücel'in, BTGM'nin 1943 yılı bütçe görüşmeleri sırasında verdiği bilgide sporla ülke savunması arasında bağ kurduğu bilinmektedir. Yücel'e göre yaşı ilerleyinceye kadar yüzme, kayak ve kızıağı bilmeyip vücudunu teknik bir biçimde kullanamayan kitlelerin asker olarak kışlaya geldiğinde problem yaşanacağı kaçınılmazdır²².

Bu arada İkinci Dünya Savaşı'nın olumsuz şartları ve finansman yetersizliğinin had safhaya ulaştığı 1944 yılında, BTGM'ye 63 ilde 765.622 lirası özel idare, 650.318 lirası da belediyelerden karşılanmak üzere toplamda 1.415.940 liralık bir gelir temin edildiği bilinmektedir. Bu miktara genel bütçeden 958.937 liranın da eklenmesiyle BTGM'nin 1944 yılındaki geliri 2.374.877 liraya yükselmiştir²³.

1945 yılına gelindiğinde spor etkinliklerinin yapılabilmesi amacıyla daha önceki yıllarda olduğu gibi, bu yılda da BTGM'ye genel bütçeden 400 liralık ödenek tahsis edilmesi amacıyla bir kanun tasarısının hazırlandığı gözlemlenmektedir²⁴.

²⁰ “Yeni Futbol Müsabaka Talimatnamesi Hazırlandı”, **Ulus**, 16 Eylül 1941, s.5.

²¹ TBMM, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 6, C 23, 29.05.1942, s.611; **Resmî Gazete**, Sayı: 5122, 3 Haziran 1942.

²² TBMM, **Zabıt Ceridesi**, Dönem: 7, Toplantı: Fevkalade, C 2, 20. Birleşim, 07.05.1943, s.38.

²³ TBMM, **Zabıt Ceridesi**, Dönem: 7, Toplantı: 1, C 10, 52. Birleşim, 05.05.1944, s.11; Nadir Yurtoğlu, “II. Dünya Savaşı Döneminde Türk Sporunun Önemli Bir Kuruluşu: Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü (1939-1945)”, **Journal of History School**, S 49, Yıl: Aralık 2020, s.4264.

²⁴ **BCA**, 30-18-1-2/ 108-36-4, Tarih: 19.06.1945.

I.2. Ülke İçerisinde Gerçekleştirilen Spor Müsabakaları

İkinci Dünya Savaşı yıllarında BTGM'ce yapılan faaliyetlerin yanı sıra ülke içerisinde farklı spor dallarında müsabakalara da girilmiştir. 14 Eylül 1940'da Fenerbahçe stadyumunda gerçekleştirilen Türkiye Atletizm Birinciliklerine Ankara, İstanbul, İzmir, Eskişehir, Afyon ve Kocaeli atletleri iştirak etmiştir. Yarışmalarda dereceye giren sporcuların 5-6 Ekim 1940 tarihinde İstanbul'da yapılacak 11. Balkan Oyunlarına katılmaları için 20 gün sürecek millî takım hazırlık kampına alınması kararlaştırılmıştır²⁵. Müsabakalara katılacak ordu ve okul mensuplarının isimleriyle çalıştıkları atletizm şubesindeki derecelerinin bildirilmesi ve yarışmalara iştirak etmeleri için gerekli kolaylığın gösterilmesi, BTGM tarafından Başbakanlığa gönderilen bir yazıdan anlaşılmaktadır²⁶.

11. Balkan Oyunlarına hazırlık faaliyetlerini yürütmek amacıyla kadro tahsisine de gidilmiştir. Ücreti 3872 sayılı Kanunun Dördüncü Maddesi gereğince 1940 Mali yılı BTGM bütçesinin 13. Faslıının E Cetveline dâhil 1. maddesine konulan ödenekten verilmek üzere müsabakaların yapılacağı statta yarışma yerlerinin hazırlanmasında kontrol görevini yerine getirecek bir memura ait kadro, Bakanlar Kurulunun 10 Ekim 1940 tarihli toplantısında onaylanmıştır²⁷.

5-6 Ekim tarihleri arasında gerçekleştirilen 11. Balkan Oyunları'nda Türk Takımı 6 birincilik ve 10 ikincilik kazanmak suretiyle 15 yıldan beri katıldığı müsabakalarda en iyi dereceyi elde etmiştir²⁸. Yarışmaların tamamlanması ardından Komite Başkanı Burhan Felek, Balkan Bayrağı'nı 12 Balkan Oyunları Komite Başkanı Rinopulos'a vermiştir²⁹. Rinopulos, yaptığı açıklamada: 11. Balkan Oyunları organizasyonun mükemmeliyeti nedeniyle

²⁵ "Türkiye Atletizm Birincilikleri", **Yeni Sabah**, 15 Eylül 1940, No: 854, s.2; "Türkiye Atletizm Birincilikleri Güzel Oldu", **Hakikat**, 15 Eylül 1940, No: 57, s.4; "Türkiye Atletizm ve Denizcilik Şampiyonası Başladı", **İkdam Sabah Postası**, 15 Eylül 1940, No: 398, s.3; "Dünkü Müsabakalar", **Son Telgraf**, 15 Eylül 1940, No: 1268, s.2; "Balkan Oyunlarında Takımımızın Aldığı Teknik Dereceler", **Tan**, 9 Ekim 1939, Sayı: 1806, s.6.

²⁶ **BCA**, 30-10-0-0/ 145-38-12, Tarih: 23.02.1940.

²⁷ **BCA**, 30-18-1-2/ 92-97-2, Tarih: 10.10.1940.

²⁸ "Türk Atletlerinin Kazandığı Büyük Zafer", **Yeni Sabah**, 7 Ekim 1940, No: 876, s.1, 4; "11. Balkan Oyunları Dün Muvaffakiyetle Neticelendi", **Vakit**, 7 Ekim 1940, No: 8170, s.6.

²⁹ M. Kemal, "Atletlerimiz En Yüksek Dereceyi Aldılar", **Vatan**, 7 Ekim 1940, No: 50, s.2.

öncekilere göre üstün olduğunu, diğer Balkan milletlerinin sonraki oyunlar için Türkleri örnek almaları gerektiğini ileri sürmüştür. Rinopulos'a göre dünyanın içinde bulunduğu zor şartlara rağmen Türkiye'nin gösterdiği başarı her türlü tahmin ve övgünün üzerinde yer almıştır³⁰.

Türkiye'de gerçekleştirilen 11. Balkan Oyunları'nın yanı sıra kürek ve yelken yarışları da düzenlenmiştir. İstanbul Birinciliklerinden sonra İzmit, İstanbul, Kocaeli ve Balıkesir çevreleri arasında Donanma Komutanı Amiral Şükrü Okan'ın himayesinde Türkiye Su Sporları Federasyonu Başkanlığı tarafından kürek ve yelken yarışları yapılmıştır. Müsabakalara Kocaeli'den Kâğıtspor, Herekespor, İstanbul'dan Galatasaray, Beykoz ve Güneş kulüpleri katılmıştır. Hakem ve tertip heyetinin seçkin simalardan oluşması, yarışların heyecanlı, güzel ve sorunsuz bir şekilde sürmesini temin etmiş, 20 yıldır sayısız şampiyonluklara imza atan Galatasaray, burada da birinci gelmesini bilmiştir³¹.

Yine 12-13 Ekim 1940 tarihleri arasında Adana, Mersin, Hatay, Afyon ve Malatya sporcuları arasında Adana'da düzenlenecek müsabakalar için hazırlık ve antrenmanlara devam edilmiştir. Beden Terbiyesi Müdürü Rıza Salih Saray, Spor Eğitmeni Cevad Diblen ve Güreş Ajanı Eşref Çetin, atletizm, güreş, tenis ve futbol alanında yapılacak yarışmalara katılacak gençlerin iyi hazırlanmaları konusunda çaba sarf etmiştir³².

İkinci Dünya Savaşı şartlarının ağırlaştığı 1941 yılına gelindiğinde ise boks alanında da müsabakalara girilmiş, 14 Eylül 1941'de 19 Mayıs Stadyumunda Türkiye'nin en büyük iki şehir boksörleri tarafından binlerce seyircinin önünde yapılan mücadelelerde İstanbul sporcularının ekseriyetle Ankaralı rakiplerine üstün geldiği görülmektedir. Boksörlerin toplamda yaptığı 10 karşılaşmadan ilk dördü şöyledir: İsmet ile Muharrem arasında yapılan ilk mücadele berabere biterken tüy sıklette harp okulundan Seyfi, Ankaralı rakibi Ali'ye galip gelmiştir. Yine harp okulundan Fikret Şefik'in, Ankaralı Sporcu Selim'le yaptığı mücadele berabere biterken yarım orta

³⁰ "12. Balkan Kongresi", **Tasvirî Efkâr**, 8 Ekim 1940, No: 4509, s.4; "12. Balkan Kongresinin Bugünkü Celsesi Münakaşalı Geçti", **En Son Dakika**, 7 Ekim 1940, No: 399, s.1-2.

³¹ Nevin Hassan "Hakikatin Tecellisi", **Haber**, 19 Eylül 1940, No: 3084, s.6.

³² "Altı Bölge Sporcuları Adana'da Karşılaşacak", **Türksözü**, 19 Eylül 1940, No: 4836, s.2.

sıklette aynı okuldan Kenan'ın adı geçen şehirden rakibi Hikmet'e sayı hesabıyla galip geldiği bilinmektedir³³.

Aynı tarihte Ankara'da Beden Terbiyesi Atıcılık Federasyonunun 21 bölge atıcıları arasında düzenlediği müsabakalarda Edirne'den Süreyya Çekveci birinci, Balıkesir'den Rıdvan Özak ikinci ve Trabzon'dan Sabahattin Saygı üçüncü sıraya yerleşmiştir. Bölge itibarıyla Edirne, Balıkesir, Trabzon, Ankara, Samsun sporcuları birinci dereceden; Seyhan, Kocaeli ikinci dereceden ve Gaziantep'te üçüncü dereceden başarılı olmuştur. Müsabakalar neticesinde Beden Terbiyesi Genel Müdürü General Cemil Taner tarafından birinci, ikinci ve üçüncülüğe yükselen sporculara birer saat hediye edilmiştir³⁴.

Ülke içerisinde atıcılık müsabakalarına ek olarak futbol karşılaşmalarının da yapıldığı bilinmektedir. 4 maçlık mücadele için Türkiye'ye gelen Mısır'daki Britanyalıların kurduğu futbol takımının 29 Kasım 1941 tarihinde Türkiye Şampiyonu Gençlerbirliği'yle Ankara'da gerçekleştirdiği karşılaşmadan 1-0 galip ayrıldığı görülmektedir³⁵.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında yüzme alanında da yarışmalar düzenlenmiştir. Su sporları federasyonu tarafından hazırlanan yıllık faaliyet programına göre 1942 yılının Eylül ayı içerisinde, Türkiye Yüzme Birincilikleri Adana'da gerçekleştirilmiştir. Grup müsabakaları dışında çocukların serilere ayrılarak yüzdürülmesi federasyonca uygun görüldüğünden yarışmalara 26 bölgeden 250'e yakın yüzücünün katılımıyla başlanmıştır. Adana'da inşa edilen yeni havuzun yüzmenin geliştirilmesine katkı sağladığı, yıllardır su sporlarının her dalında şampiyonluğu elinde bulunduran İstanbullular, bu şehrin yarışmacılarının geride bırakıp Türkiye Yüzme Birinciliklerini elde etmelerinden anlaşılmaktadır³⁶.

³³ “Ankara'da Mühim Spor Temasları Oldu; Edirne Bölgesi Atıcılıkta Birinciliği Kazandı“, **Anadolu**, 15 Eylül 1941, No: 8650, s.4; Ankara'da yapılan boks müsabakalarının ayrıntılıları için bk. “Ankara-İstanbul Boks Müsabakaları Dün 19 Mayıs Stadında Yapıldı”, **Ulus**, 15 Eylül 1941, s.5.

³⁴ “Beden Terbiyesi Mükellefleri Arasında Atıcılık Müsabakaları Dün Poligonda Yapıldı”, **Ulus**, 15 Eylül 1941, s.5; **Anadolu**, 15 Eylül 1941.

³⁵ “İngiliz Takımı 1-0 Gençlerbirliği'ni Yendi”, **Bugün**, 30 Kasım 1941, No: 384, s.1; “Ankara'daki Maç”, **Son Telgraf**, 30 Kasım 1941, No: 1699, s.4.

³⁶ Şazi Tezcan, “Türkiye Yüzme Birincilikleri”, **Akşam**, 19 Eylül 1942, No: 8591, s.2.

Yine 1942-1943 yıllarına gelindiğinde Türkiye’de spor müsabakalarının sürdürüldüğü görülmektedir. Aynı dönemde İstanbul bölgesi atletizm, bisiklet, atıcılık, boks, dağcılık, eskrim, futbol, güreş, su sporları ve tenis alanında şu müsabakalara girişmiştir³⁷:

1. Atletizm: 1942 yılının Haziran ayından itibaren İstanbul, Bölgelerarası ve Türkiye Atletizm Birincilikleri, Kırklareli Temasları, Gülkupası, Triation ve Pentation müsabakaları düzenlenmiştir. Gülkupası’na 306, İstanbul Atletizm Birinciliğine 377 ve Bölgelerarası müsabakalara 21 atlet katılmıştır. Bu karşılaşmaların dışında kadın atletlerin de iştirak ettiği Çukurova Kır Koşularıyla salon atma müsabakaları ve Sakarya koşusu da yapılmıştır³⁸.

2. Bisiklet: 5 Temmuzda Balıkesir Federasyonunca tertip edilen Türkiye Bisiklet Müsabakalarında, İstanbul Bölge Takımı, Türkiye Mukavemet Birinciliğini kazanmıştır. Ayrıca 9 Temmuzda Bursa’da Türkiye Sürat Birinciliği, Mecidiyeköy’de 21 km’lik bir mesafede bisiklet yarışı düzenlenmiş, Ağustos’ta yapılan Ankara-İzmir etaplı bisiklet müsabakasında İstanbul Bölge Takımı yine ilk sırada yarışmaları tamamlamıştır.

³⁷ “İstanbul Bölgesi 1942-1943 Programından Atıcılık, Atletizm, Bisiklet, Boks, Dağcılık, Eskrim, Futbol, Güreş, Su Sporları”, **Türkiye Spor Ansiklopedisi**, C 1, S 3, 31 Mart 1943, s.16, 32.

³⁸ Türkiye’de gençlere modern atletizmin inceliğini öğretmek ve bu alanda onları eğitmek amacıyla Türkiye Atletizm Federasyonu tarafından hazırlanan kitabın ayrıntısı için bk. **Modern Atletizm**, Atletizm Federasyonu, Devlet Matbaası, İstanbul 1935, s.1-277; Yine BTGM, 1939’da basılan uluslararası atletizm nizamnamesini tercüme ederek yayınlamıştır. Bu eser hakkında bilgi almak için bk. **Beynelmilel Amatör Atletizm Federasyonu El Kitabı**, Çeviren Burhan Felek, BTGM, İstanbul 1941, s.1-100; 1941 yılı Türkiye bölgelerarası atletizm birincilikleri müsabaka sonuçları için bk. “Türkiye Birinciliğini İstanbul Takımı Kazandı”, **Cumhuriyet İzcileri Spor ve Gençlik Mecmuası**, S 23, Yıl: 2, 31 Temmuz 1941, s.5; II. Dünya Savaşı yıllarında çıkarılan Cumhuriyet İzcileri Spor ve Gençlik Mecmuasının abone talepleriyle ilgili yazışmaları için bk. **BCA**, 490-1-0-0/ 1330-416-1, Tarih: 11.03.1941; Sporun önemli branşlarından olan izcilğin kurucusu Robert Baden Powell’in hayat hikâyesi için bk. Muzaffer İzci, “İzcilik Ne Demektir ve Bizdeki İzcilik-II”, **Cumhuriyet İzcileri Spor ve Gençlik Mecmuası**, S 5, Yıl: 15 Ocak 1940, s.5-6; Ayrıca Türkiye’de izcilğin durumu hakkında bilgi almak için bk. Muzaffer İzci, “İzcilik Ne Demektir ve Bizde İzcilik-II”, **Cumhuriyet İzcileri Spor ve Gençlik Mecmuası**, S 9, Yıl: 18 Mayıs 1940, s.5-6; Yine Ankara Spor Dergisi ile Yarış Gazetesine abone olunması yolunda yapılan yazışmaların ayrıntıları için bk. **BCA**, 490-1-0-0/ 1300-318-4, Tarih: 28.05.1943; **BCA**, 490-1-0-0/ 1358-510-1, Tarih: 27.06.1944.

3. Atıcılık: Federasyonun 18-19 Temmuz 1942'de Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Kocaeli ve İstanbul bölgesi atıcıları arasında düzenlediği karşılaşmalarda 50 metrelik bir mesafeden yapılan atışlarda İstanbul Bölgesi 54 puanla birinci sırada yer almıştır. Aynı tarihlerde çeşitli kurum ve kulüp sporcuları arasında teşvik yarışmaları da tertip edilmiştir.

4. Boks: İstanbul merkez ve Beyoğlu Halkevi Spor Salonlarında çalışmalar yapılmış, Bilhassa Ankara-İstanbul sporcuları arasında şehir tiyatrolarında gerçekleştirilen müsabakalarda İstanbul boksörleri galip gelmiştir³⁹.

5. Eskrim: 1942 yılının Eylül ayında başlanan müsabakalara Dağcılık Eskrim Kulübünde devam edilmiştir. Ekim ayına kadar çalışmalarını sürdüren sporcular 14 Ekim'deki ilk karşılaşmalarındaki flöreye (dürtücü kılıç) 15 erkek, 8 kız; kılıca 11 erkek ve epeye de (delici kılıç) 9 erkek eskrimci ile iştirak etmiştir. 10 Ocak 1943'te tamamlanan ikinci müsabakalar her hafta sonu düzenli bir şekilde devam ederek ilgiyle izlenmiştir.

6. Futbol: İki küme üzerinden yapılan Bölge Birincilik Yarışmalarına Fenerbahçe, Beşiktaş ve Karagümrük sahalarında devam edilerek ilk dönem tamamlanmıştır. Bu karşılaşmalar dışında kupa maçları da düzenlenerek finale kadar gelinmiştir. Birinci küme karşılaşmaları Mart sonuna kadar tamamlanırken millî kümeye girecek dört kulübün belirlenmesi de düşünülmüştür. Ayrıca kulüplerin özel teşebbüsleriyle bir yandan yerli kulüplerle sayısız karşılaşmalar yapılırken öbür yandan yabancı takımlarla temasa geçilmiştir.

7. Güreş: Ajanlıkça düzenlenen güreş müsabakaları programı eksiksiz biçimde yerine getirilmiştir. Ağustos ayı içerisinde Ankara'da yapılan Ankara-İstanbul; Kasım ayında ise İstanbul'da düzenlenen Türkiye Grekoromen Birinciliklerinde İstanbul bölgesi ilk sırada yer almıştır. Ayrıca Eylül 'de gerçekleştirilen İzmir Fuarı Müsabakalarında yine İstanbul bölgesi güreşçileri serbest güreşte birincilik elde etmiştir.

³⁹ Boksun tarihçesi ve tekniği ile ilgili ayrıntılı bilgi almak için bk. Eşref Şefik, "Bizde İlk Müsabakayı Kim Yaptı", **Türkiye Spor Ansiklopedisi**, C 1, S 1, 31 Ocak 1943, s.8-17; Millî Eğitim Bakanlığı, BTGM tarafından hazırlanan boks kılavuzu ve müsabaka talimatnamesi için bk. **Boks**, BTGM, Ulusal Matbaa, Ankara 1942, s.1-41.

8. Su Sporları: Mevsiminde icra edilen yüzme, kürek ve yelken dallarındaki yarışlara 912 erkek ve 9 kadın iştirak etmiştir. 14 Haziran'da başlayan ve 20 Eylül'e kadar devam eden yarışlarda su sporları alanında önemle gelişmeler kaydedilmiştir. Yaz döneminde Yedi Kürek Müsabakası dışında Tekirdağ'da yapılan Marmara Şampiyonasına da İstanbul bölgesi takım hâlde birinciliği elde etmiştir. Karşılaşmalara bu bölgeden 36'ı bayan olmak üzere toplamda 679 sporcu ve 175 tekne katılmıştır. Ayrıca yelken yarışlarına 88 tekne ile 178 sporcu iştirak etmiştir⁴⁰.

9. Sportif Oyunlar: Bir teknik komitenin nezareti altında ve belli bir program kapsamında 15 gün süren teşvik müsabakalarına 10 kulüp katılmıştır. 17 takımın iştirak ettiği voleybol turnuvasıyla açılan basketbol hakem kursuna ise 15 katılımcı düzenli bir şekilde devam etmiştir. Ayrıca Mart ayında da aletli jimnastik müsabakaları yapılmıştır.

10. Tenis: Bir önceki mevsim içerisinde bay ve bayan tenisçiler arasında düzenlenen Bölge Birincilikleri, Taksim Kortlarında tamamlanmıştır. Haziran ayı içerisinde Ankara'daki müsabakalara iştirak edilmiş ve Türkiye'yi ziyaret eden Alman tenisçilerle de İstanbul'da sayısız karşılaşmalar yapılmıştır. Ağustos'ta Fener Kortlarında, Marmara Kupasına; Eylül'de İzmir'de Fuar müsabakalarına iştirak edilmiştir⁴¹.

Öte yandan 3 Eylül 1944 tarihinde İstanbul'da düzenlenen Türkiye Ferdi Güreş Birincilikleri müsabakalarını beş devrelik bir mücadelenin ardından 56 kiloda Balıkesirli Ahmet Göker ilk sırada tamamlamıştır. 61 kg'da İstanbul'dan Mehmet Oktav'ın minderde gerçekleştirdiği çaba eşine az rastlanır bir müsabaka örneğini teşkil ederken 66 kg'da Gazanfer, Ankara'dan Nuri Özşen'den birinciliği almış, yarışmaların üçüncülüğünü ise yine İstanbul'dan Bekir Yolcu elde etmiştir. Şeref Stadyumundaki 64 pehlivanın katıldığı Serbest Güreş Müsabakalarında ise Yaşar Doğu birinciliğe,

⁴⁰ Su sporlarının önemiyle ilgili bilgi almak için bk. Şazi Tezcan, "Su Sporlarına Layık Olduğu Ehemmiyeti Niçin Vermiyoruz", **Türkiye Spor Ansiklopedisi**, C 1, S 1, 31 Ocak 1943, s.11, 31; Türkiye Spor Ansiklopedisi Yönetiminin CHP Genel Sekreterliğinden dergilerine abone olunması konusundaki talepleri için bk. **BCA**, 490-1-0-0/ 1358-510-1, Tarih: 27.06.1944; Yine Koşu Spor ile Gençlik ve Spor Dergisi yöneticilerinin CHP Genel Sekreterliğinden abone istekleri ilgili yazışmaları için bk. **BCA**, 490-1-0-0/ 1306-337-1, Tarih: 31.07.1946; **BCA**, 490-1-0-0/ 1302-326-4, Tarih: 09.07.1947.

⁴¹ Türkiye'de tenis sporunun tarihçesi için bk. Tevfik Taşçı, "Bizde Tenis", **Türkiye Spor Ansiklopedisi**, C 1, S 1, 31 Ocak 1943, s.9, 25.

İzmir'den Bekir Şahin ikinciliğe, Samsun'dan Gavsi Akal üçüncülüğe yükselmiştir. Ayrıca 79 kg'da Kocaeli'nden İstanbul Topçu ve 87 kg'da da Trabzon'dan Talip Arslan birinci olurken aynı kg'da Seyhan'dan Mustafa Karataş ikinciliği, Samsun'dan Muhsin Naz üçüncülüğü elde etmiştir. Ağır sıklet güreşi alanında yapılan müsabakalarda ise Çoban Mehmet birinciliğe, Seyhanlı Hanefi ikinciliğe ve Samsunlu Seyit Ahmet üçüncülüğe yükselmiştir⁴².

Güreş sporunun ardından, Taksim Dağcılık Kulübünde Sportif Oyunlar Federasyonunun tespit ettiği profesyoneller arasında 3 Ağustos 1945 tarihinde düzenlenen tenis turnuvalarında, eski şampiyonlardan Şirinyan, Varyat'la yaptığı mücadelede 6-3, 6-1, 6-4 skorlarla 3-0 mağlup olmuştur⁴³.

I.3. Yurt Dışında İştirak Edilen Müsabakalar

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkiye'de spor müsabakaları düzenlenirken daha harbin başlamasından kısa bir süre önce yabancı ülkelerde de karşılaşmalara katılıp masrafların giderilmesi amacıyla ödenekler tahsis edilmiştir. 14, 19 ve 21 Mayıs'ta Kahire ve İskenderiye'de yapılacak Uluslararası Atletizm Müsabakalarına katılacak bir katile başkan ile 6 atletin masraflarına karşılık, 1939 yılı döviz cetvellerine BTGM adına konulan ödenekten 500 lira ile 7 kişilik dönüş bileti için döviz izni verilmesi, 17 Mayıs 1939 tarihli Bakanlar Kurulu toplantısında kabul edilmiştir⁴⁴.

Ayrıca 25 Mart-19 Mayıs 1939 tarihleri arasında Uluslararası Binicilik Müsabakalarına katılan süvari ekibinin 12 atına harcanan 4.755 lira ile ekip şefi ve beraberinde götürülen 12 erin masrafları için her birine günlük ortalama 3,10 lira yevmiye verilmesi, 13 Eylül 1939 tarihli Bakanlar Kurulu toplantısında kabul edilmiştir⁴⁵.

⁴² Ömer Besim, "Güreş Birincilikleri Dün Sona Erdi", **Cumhuriyet**, 4 Eylül 1944, No: 7206, s.1-2.

⁴³ "Profesyonel Tenis Maçları", **Cumhuriyet**, 4 Ağustos 1945, No: 7530, s.2.

⁴⁴ **BCA**, 30-18-1-2/ 87-42-11, Tarih: 17.05.1939; Atletizmin tarihçesi için bk. Firüzan Tekil, "Spor Dünyasında Atletizmin Varlığı", **Türkiye Spor Ansiklopedisi**, C 1, S 2, 28 Şubat 1943, s.16-17, 26; 1950 yılının sporcuların kendilerini geliştirerek atletizmde başarı kazanmaları bakımından bir fırsat yılı olacağıyla ilgili makalenin ayrıntısı için bk. Naili Moran, "1950 Atletizmi", **Tam Spor**, S 1, Yıl: 1, 21 Kasım 1948, s.7; II. Dünya Savaşı sonrasında çıkarılan Tam Spor Dergisinin abonelik yazışmaları için bk. **BCA**, 490-1-0-0/ 1310-348-2, Tarih: 26.05.1950.

⁴⁵ **BCA**, 30-18-1-2/ 88-89-19, Tarih: 13.09.1939.

Aynı yılda Atina’da yapılacak 10. Balkan Oyunlarının katılacak Türk sporcuları 29 Eylül günü saat 12’de Romen atletlerinde yer aldığı Romanya Vapuru’yla Yunanistan’a hareket etmiştir. 5’i yönetici, 32 kişiden müteşekkil kafileye, Atletizm Federasyonu Başkanı Dr. Adnan Hün başkanlık etmiş, Burhan Felek de delege sıfatıyla davetli olarak katılmıştır. Türk atlet takımının kaptanlığını Semih Türkdoğan, antrenörlüğünü Naili Moran, idareciliğini ise Vamık Gezen yapmıştır⁴⁶.

1-8 Ekim 1939 tarihleri arasında düzenlenen 10. Balkan Olimpiyatları’na Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya iştirak etmiştir. 1 Ekim günü saat 15.00’de yaklaşık 50.000 kişinin katılımıyla Yunan Kralı tarafından başlatılan müsabakalarda, Türk Millî Takımı 10 yılın ardından en iyi dereceyi almıştır. Bir önceki yıl Belgrad’da yapılan 9. Balkan Müsabakalarında alınan bir birincilik, bir ikincilik, iki üçüncülük, sekiz dördüncülük ve bir beşinciliğe mukabil, bu müsabakalarda Türk takımı üç birincilik, iki ikincilik, dört üçüncülük, sekiz dördüncülük ve altı beşincilik elde etmek suretiyle derecesini yükseltmiştir⁴⁷. Müsabakaların son günü 8 Ekim tarihinde başta Yunan Kralı, Veliht ve Başbakan olmak üzere yine 50 bin kişilik bir katılımı gerçekleştirilen yarışmalar neticesinde Yunanistan 112 puanla birinci, Yugoslavya 60 puanla ikinci, Türkiye 34 puanla üçüncü ve Romanya 34 puanla dördüncü olmuştur. Türkiye’nin Romanya ile aynı puanı almasına rağmen sıralamada üçüncülüğe yerleşmesinde Romenlerin bir birinciliğine karşı üç birincilik elde etmesi etkili olmuştur⁴⁸.

⁴⁶ “Balkan Oyunları”, **Akşam**, 30 Eylül 1939, No: 7523, s.9; “Atletlerimiz Atina’ya Hareket Ettiler”, **Son Posta**, 30 Eylül 1939, No: 3295, s.9; “Millî Atletlerimiz Yunanistan’a Gittiler”, **Yeni Sabah**, 30 Eylül 1939, No: 508, s.2.

⁴⁷ **BCA**, 30-10-0-0/ 145-38-8, Tarih: 08.11.1939.

⁴⁸ “10. Balkan Oyunları”, **Cumhuriyet**, 9 Ekim 1939, No: 5536, s.1, 6; 10. Balkan Oyunlarının 8 Ekim 1939 tarihli son gününde yapılan müsabakalarının ayrıntıları için bk. “Balkan Oyunlarına Atina’da Devam Ediliyor”, **Ulus**, 9 Ekim 1939, s.5; “Balkan Oyunları Bitti”, **Tan**, 9 Ekim 1939, No: 1806, s.1; Yunan Başbakanı Metaksas Balkan Oyunlarına katılan ülkelerin atletlerini kabulü esnasında, spor temsilcileri müsabakalarda kendilerine gösterilen destekten dolayı teşekkürlerini arz etmiştir. Metaksas, sporcuların ülkelerine döndüklerinde orada da Balkan Milletleri arasında kardeşlik hislerinin takviyesine çalışmalarını tavsiye etmiştir. “Balkan Oyunları”, **Yenigün**, 9 Ekim 1939, Sayı: 2300, s.2.

5-6 Ekim 1940 tarihinde İstanbul'da düzenlenen 11. Balkan Oyunlarının ardından 1941 ve 1953 yılları arasında İkinci Dünya Savaşı ve çeşitli siyasi sebeplerle adı geçen oyunların gerçekleştirilemediği gözlemlenmektedir⁴⁹.

Türkiye'nin yurtdışında temsil edilmesi kararlaştırılan yarışmalarından biri de 20 Temmuz-4 Ağustos 1940 tarihleri arasında Helsinki'de yapılması planlanan 12. Uluslararası Olimpiyat Oyunları olmuştur. Finlandiya Komitesi Başkanlığı tarafından organize edilen bu oyunlara Türkiye de davet edilmiş, düzenlenecek müsabakaların programları Millî Olimpiyat Komitesine gönderilip katılımın bildirilmesi istenmiştir⁵⁰. Ancak 1 Eylül 1939 tarihinde İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması, 12. Olimpiyat Oyunlarının gerçekleştirilmesine engel teşkil etmiştir⁵¹.

Bu dönemde Atina Kongresi Kararı gereğince Mısır Hükûmeti Spor Birliği tarafından yapılan davet üzerine 1940 yılının Nisan ayında Kahire'de Türk, Yunan ve Mısır Millî Takımları arasında çeşitli dallarda müsabakaların düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. Futbol, güreş ve atletizm alanında yapılacak yarışmalara sporcuların katılımı Dışişleri Bakanlığınca uygun görülmuş ve ilgili Türk Federasyonları da Mısır ve Yunan sporcularıyla gerçekleştirilecek karşılaşmaları yerinde bulmuştur⁵².

Mısır'da düzenlenmesi kararlaştırılan yarışmaların yanı sıra Almanya'da da kayak şampiyonası hazırlıklarına girişilmiştir. Alman Millî Spor Kurumunun 6-12 Şubat 1942'de Germich Partenkirchen'de düzenleyeceği Uluslararası Kayak Şampiyonasının, çeşitli teknik nedenlerle başka bir tarihe ertelendiği, Alman Büyükelçiliğinden yapılan yazılı bir nota ile bildirilmiştir⁵³.

⁴⁹ http://www.balkanpazar.org/spor_2.asp, Erişim Tarihi: 21.12.2020.

⁵⁰ **BCA**, 30-10-0-0/ 145-37-19, Tarih: 29.03.1939.

⁵¹ Haluk San, **Olimpiyatlarda Türk Sporcuları**, Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik Yayınları, Ankara 1988, s.37.

⁵² **BCA**, 30-10-0-0/ 229-540-10, Tarih: 21.03.1940; Futbolun tarihçesi için bk. Eşref Şefik, "Tarih Sahifelerinde Futbol", **Türkiye Spor Ansiklopedisi**, C 1, S 3, 31 Mart 1943, s.5-6, 32; Galatasaray Futbol Kulübünün tarihçesi için bk. Haluk San, "Galatasaray Kulübü Nasıl Kuruldu?-1", **Türkiye Spor Ansiklopedisi**, C 1, S 1, 31 Ocak 1943, s.23; Haluk San, "Galatasaray Kulübü Nasıl Kuruldu?-2", **Türkiye Spor Ansiklopedisi**, C 1, S 2, 28 Şubat 1943, s.23.

⁵³ **BCA**, 30-10-0-0/ 145-40-14, Tarih: 30.01.1942; II. Dünya Savaşı yıllarında İngiltere'de 1940 yılının Nisan ayına kadar 629 profesyonel futbolcu, hizmete alınmıştır. Oldbury'deki

1.4. Halkevleri Aracılığıyla Spora Yapılan Yardımlar ve Bunlarla İlgili Yazışmalar

İkinci Dünya Savaşı yıllarında yurt dışında iştirak edilen müsabakalarla birlikte Halkevleri vasıtasıyla beden eğitiminin geliştirilmesine yönelik çalışmalar da yapıldığı, kurumlar arası yazışmalardan anlaşılmaktadır. CHP Genel Sekreterliğinden 6 Ekim 1939 tarihinde gönderilen yazıyla Edirne Halkevinde yürütülmesi kararlaştırılan spor türleri tespit edilmiştir. Bahsi geçen Halkevinde spor yapmaya elverişli alan bulunmamakla birlikte partiye ait diğer binadaki 8x8 ebadında bir salon ile yine Halkevinin boş alanlarından faydalanarak çeşitli sporların şu şekilde yerine getirilmesi istenmiştir⁵⁴:

1. Tenis sporu daha da geliştirilmelidir.

2. Mahalli federasyondaki güreş minderi partiye ait alana taşınarak serbest güreş çalışması yapılmalıdır⁵⁵.

3. Genel Sekreterlikçe gönderilecek barfiks ve jimnastik aletlerine mahallinde imal edilenlerin de eklenmesiyle açık hava jimnastik egzersizlileri gerçekleştirilmelidir⁵⁶.

4. Yine Genel Sekreterlik ve mahalli askerî birimlerden temin edilecek tüfeklerden yararlanarak atış sporu başlatılmalıdır.

CHP Genel Sekreterliğince Batı Anadolu Halkevlerinin çalışma ve müsabaka programları ise şöyle belirlenmiştir⁵⁷:

bir fabrikada 18 West Bromwich Albion oyuncusu çalıştırılmış, bazı oyuncu ve antrenörler ise silahlı kuvvetler tarafından beden eğitimi yetkilisi olarak görevlendirilmiştir. Dahası savaş esnasında 80 profesyonel futbolcu öldürülmüş, birçoğu ya yaralanmış ya da savaş esiri olmuştur. <https://www.birgun.net/haber/spor-tarihinin-karanlik-yillari-298702>, Erişim Tarihi: 29.06.2020, II. Dünya Savaşı'nın sporcu hikâyeleri için bk. <https://www.ntv.com.tr/spor/ikinci-dunya-savasi-ve-spor,zb9YM805b0SfN5CfF0OaQw>, Erişim Tarihi: 29.06.2020.

⁵⁴ **BCA**, 490-1-0-0/ 1099-16-1, Tarih: 06.10.1939.

⁵⁵ Türkiye'de güreş türleri ve içerikleriyle tarihçesi için bk. Ahmet Fetgeri Aşeni, "Türk'ün Öz Malı Bu Spordan İki Usul", **Türkiye Spor Ansiklopedisi**, C 1, S 1, 31 Ocak 1943, s.6-7; Karakucak güreşinin önemi ve tarihçesiyle serbest güreşi etkilemesindeki rolü için bk. Ahmet Fetgeri Aşeni, "Serbest Güreş Bize Avrupa'dan Gelmemiştir", **Türkiye Spor Ansiklopedisi**, C 1, S 2, 28 Şubat 1943, s.8-9, 31.

⁵⁶ BTGM tarafından jimnastik salonları hakkında hazırlanan rehber kitap için bk. **Jimnastik Salonları Tesis ve Teçhizi İçin Rehber**, BTGM, Ankara 1940, s.1-19.

⁵⁷ **BCA**, 490-1-0-0/ 1099-16-2, Tarih: 20.12.1940.

Kütahya ve Bursa Halkevlerinin Spor Yuva mensupları kayakçı yetiştirmek amacıyla aralarında bir teşvik müsabakası düzenlemiştir. Yarışmalarda İnegöl Halkevinin Spor Yuvası, Bursa Halkevinin faaliyetleri arasında kabul edilmiştir. 1941 yılı Nisan ayının 15'i ile 30'u arasında her iki Halkevi, kaç saat idman yaptığını ve üç km'lik bir mesafeyi yürüyecek derecede kaç kişi yetiştirdiğini isimleriyle birlikte bildirilecektir. Spor Yuvası mensubu olan bu kişilerden dereceye giren birinci ve ikincilere, kayak malzemesi verilmesi düşünülmüştür. Bu çalışmalarını yerine getirmek ve çay ve kanyak gibi masrafları karşılamak üzere adı geçen Halkevleri uhdesine 50 şer lira para tahsis edilmiştir.

Ayrıca Bursa, İzmit, Manisa, Eskişehir, Balıkesir, Bandırma, Adapazarı, İzmir, Denizli, Akhisar, Bergama, Ayvalık, Edremit, Sındırgı, Karamürsel, Gönen ve İnegöl gibi 17 Halkevinde kır koşusu, sıklet atma ve süngü mübarezesi müsabakalarının şu şekilde yapılması kararlaştırılmıştır⁵⁸:

1. 1941 yılının Şubat ve Mart ayı içerisindeki spor komitelerinin belirlediği günlerde 3, 4 ve 5 km'lik mesafede yapılacak üç ayrı kır koşusunda dereceye giren birinci ve ikincilere atlet, şort ve fanila hediye edilecektir.

2. Nisan ayı içerisinde yapılacak sıklet atma yarışmasında birinciye 5, ikinciyeye 2,5 lira değerinde kalem hediye edilecektir.

3. Mayıs ayında gerçekleştirilecek süngü mübarezesi yarışmasında, dereceye giren sporculardan birinciye 5, ikinciyeye 2,5 liralık kalem hediye edilecektir. Bu suretle ödül ve zorunlu harcamalar nedeniyle her bir Halkevine 40 lira yardım gönderilmiş, yarışmalara bu Halkevlerine bağlı spor yuvalarının katılması teşvik edilmiştir.

Bu etkinliklere ilaveten Eskişehir, Edremit, Balıkesir, Manisa, Akhisar, Bergama, Bandırma, İzmir, Ayvalık, Kastamonu, Gönen, Denizli, Sinop ve

⁵⁸ **BCA**, 490-1-0-0/ 1099-16-2, Tarih: 20.12.1940; Sürat koşularında başarılı olmanın yollarıyla ilgili bilgi almak için bk. Semih Türkođan, "Sürat Koşuları İçerisinde İstirahat", **Türkiye Spor Ansiklopedisi**, C 1, S 12, Aralık 1943, s.23; Ayrıca mukavemet koşularının ayrıntıları için bk. Şevki Kuru, "Atletizm: Mukavemet Koşuları", **Türkiye Spor Ansiklopedisi**, C 1, S 4, 30 Nisan 1943, s.9.

Bolu gibi şehirlerde atış talimi ve müsabakalarının şu şekilde düzenlenmesi planlanmıştır⁵⁹:

1. Halkevlerinin atış eğitimine, 10 kez katılan kişilerden, ayakta 25 metrelik mesafe atış müsabakasına 5 mermi ile iştirak edilecektir.

2. Yarışmalar Mayıs ayının başında düzenlenip, hakemliğini BTGM'de Atış Ajansı olarak bilinen görevliler yerine getirecektir.

3. Birinciye 7 lira değerinde mürekkepli kalem, ikinciye ise 3 lira tutarında kurşun kalem verilip harcama giderleri için her bir Halkevine 15 er lira para yardımı yapılacaktır.

Bu arada talimat üzerine Edirne Milletvekili Fuat Balkan tarafından hazırlanan Afyon, Burdur, Isparta, Uşak, Kütahya, Antalya, Çanakkale halkevlerinin ihtiyaçlarını gösteren spor malzemeleri raporu CHP Genel Sekreterliğine sunulmuştur⁶⁰.

Sporun geliştirilmesine yönelik Halkevlerine yapılan malzeme yardımına devam edildiği de görülmektedir. 1940 yılında Karaağaç, Yalvaç, Bolu, Nazilli, Muğla, Ankara, Salihli, Mudurnu, İzmit, Mersin, Antalya, Afyon, Uşak, Burdur, Kütahya, Isparta ve Çanakkale Halkevleriyle Köy Yuvalarına çeşitli spor malzemelerinin gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Isparta Halkevinin atış malzemesinin Genel Sekreterlikçe Ankara'dan gönderilmesinin planlanması dışında malzemelerin İstanbul CHP Vilayet İdare Heyeti Başkanlığı tarafından yukarıdaki Halkevlerine sevk edilmesi düşünülmüştür. Ayrıca mahallerinde yapılan incelemelere göre tamamlanamamış olduğu anlaşılan Burdur Halkevine 250 ve İstanbul Halkevine de 150 lira sevk edilmiştir⁶¹.

1941 yılına gelindiğinde vilayet bütçesinden Bitlis Halkevine 1.500, Ahlat Halkevine 150, Adilcevaz'a 100 ve Hizan Halkodasına da 150 lira

⁵⁹ **BCA**, 490-1-0-0/ 1099-16-2, Tarih: 20.12.1940; Yapılan farklı spor müsabakalarında galip takımlara Atatürk büstünün hediye edildiği de görülmektedir. Bu konu ile ilgili bk. **BCA**, 490-1-0-0/ 1099-18-1, Tarih: 10.05.1941.

⁶⁰ **BCA**, 490-1-0-0/ 1126-112-2, Tarih: 20.12.1940.

⁶¹ **BCA**, 490-1-0-0/ 5-24-1, Tarih: 07.01.1941.

yardım konulduğunu, Bitlis Valisi Hulusi Devrimer'in CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği 25 Mart 1941 tarihli bir yazıdan anlaşılmaktadır⁶².

Aynı yılda Burdur Halkevinden CHP Genel Sekreterliğine gönderilen bir yazıya göre, adı geçen kuruma 4 ufki parmaklık, 2 Şakuli çerçeve, 1'i büyük, 2'si küçük olmak üzere 3 atlama kasası, 1 atlama sehpa, 1 çekme halatı, 3 er kg'lık 2 metsinbol, 1 güreş minderi ve branda, 6 güreş giysisi, 1 masa tenisi, 4 siklet atma güllesi, 4 savurma topu, 4 maske, eldiven, göğüslük, 1 tüfek sehpa, 1 voleybol malzemesi, 6 tahta mübareze tüfeği, 1 demir mübareze tüfeği ve 1 basketbol verilmiştir⁶³.

Yine CHP Genel Sekreteri Ahmet Fikri Tüzer tarafından Erzurum Milletvekili ve CHP Amasya Bölgesi Müfettişi Salim Altuğ'a gönderilen bir yazıya göre: 1941 yılında Genel Sekreterlikçe alınan kayak takımları Doğu Bölgesindeki Halkevlerine dağıtılmıştır⁶⁴.

Benzer şekilde Kastamonu Halkevine CHP Genel Sekreterliğince, 1.500 atış mermisi, 1 nişan sehpa ve hedef levhasıyla bir atış tüfeğinin verildiği, adı geçen Sekreterliğin Kastamonu Valiliğine gönderdiği 13 Temmuz 1940 tarihli bir yazıdan anlaşılmaktadır⁶⁵.

Sporun geliştirilmesine yönelik Halkevlerine malzeme yardımlarının yanı sıra nakdi yardımların da yapıldığı gözlemlenmektedir. Edirne ve Uzunköprü halkevlerine aralarında yapacakları spor müsabakalarının masraflarını karşılamak üzere CHP Genel Sekreterliğince 60 ar lira para gönderildiği, adı

⁶² **BCA**, 490-1-0-0/ 1478-33-1, Tarih: 07.04.1941; CHP İstanbul Vilayet İdare Heyeti Başkanlığı tarafından CHP Genel Sekreterliğine gönderilen bir yazıya göre İstanbul'un 8 Halkevinde spor malzeme ve teçhizatı tamamlanmışsa da iki tanesinde ancak kapalı spor salonu yer almıştır. Diğer Halkevlerinde bulunanlar ise salon denmeyecek kadar küçük ve kullanışsızdır. Buna rağmen Bakırköy'de ihtiyaca cevap verecek şekilde bir salon yapılmıştır. **BCA**, 490-1-0-0/ 1100-19-1, Tarih: 11.08.1941; Bakırköy Halkevi Spor Kolu tarafından Safra Köyünde yüzlerce kişinin katılımıyla bir spor kulübü açılmıştır. "Safra Köyünde Bir Spor Kulübü Açıldı", **Vakit**, 7 Ekim 1940, No: 8170, s.6.

⁶³ **BCA**, 490-1-0-0/ 1121-90-1, Tarih: 03.05.1941.

⁶⁴ **BCA**, 490-1-0-0/ 1120-85-3, Tarih: 19.12.1941; Halkevlerinin 9. yıldönümü münasebetiyle Başbakan Refik Saydam'ın Ankara halkevinde yaptığı konuşma için bk. "Başvekilimizin Değerli Nutku", **Cumhuriyet İzcileri Spor ve Gençlik Mecmuası** ", S 18, Yıl: 2, 28 Şubat 1941, s.1.

⁶⁵ **BCA**, 490-1-0-0/ 1123-99-2, Tarih: 19.01.1943.

geçen kurumun Vilayet İdare Heyeti Başkanlığıyla yaptığı 22 Ocak 1941 tarihli bir yazışmadan anlaşılmaktadır⁶⁶.

Öte yandan savaş yıllarında CHP Genel Sekreteri ve Erzurum Milletvekili Ahmet Fikri Tüzer tarafından Gümüşhane Bayburt Halkevleri Başkanlığına gönderilen bir yazıda, ilçedeki faaliyetlerinin yetersizliğinden yakınılmaktadır. Tüzer'e göre, BTGM'nin Bayburt Halkevine gönderdiği kayak takımlarının metruk bir hâlde kaldığının müfettiş raporlarına yansdığı, bu nedenle kayağa önem verilmesinin yanı sıra ilçe ve Doğu'nun millî sporu olan cirit ile güreşin himaye edilmek suretiyle canlandırılması gerekir⁶⁷.

Bu dönemde Erzurum'da ise çeşitli spor dallarıyla ilgili etkinlikler yapıldığı, 16 Aralık 1942 tarihli Pasinler Halkevi teftiş raporlarında ileri sürülmüştür. Adı geçen Halkevinin başkanlığına getirilen İlhami Aras'ın gayretleriyle güreş, atlı cirit, avcılık ve kayak sporlarında varlık gösterilmeye başlanmıştır⁶⁸.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Halkevleri aracılığıyla sporun geliştirilmesine yönelik yapılan desteklerin semerelerini vermeye başladığı Tokat örneğiyle karşımıza çıkmaktadır. CHP Sivas Bölgesi Müfettişi ve Kars Milletvekili Zihni Orhun'un bu vilayetin Halkevi ile ilgili hazırladığı 1943 yılı teftiş raporuna göre Tokat Gençlik Kulübünün mevcudu 104, spora devam edenlerin sayısı 45, yükümlü sayısı 273 ve eğitime gelenlerin sayısı 60 iken, bahsi geçen kulüp ile halkevi sporcuları faaliyetlerini birlikte yürütmektedir⁶⁹.

Bu arada Aydın Bölgesi Müfettişi ve Kocaeli Milletvekili Fazıl Şerafettin Birge tarafından hazırlanan teftiş raporunda Muğla Köyceğiz, Marmaris ve Bodrum halkevlerinde deniz sporlarının gelişmeye uygun olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle Köyceğiz'de ihtiyaç duyulan iki çift sandal için 150-200 lira talep edilirken Marmaris'te ise bir kayıkhanesi, 4 kik, 1 şarpi, 1 yüzme atlama kulesi, 1 adet küçük yüzme havuzu, 2 su topu, 14 kişilik mayo ve başlık için 2.500 liralık bir malzeme isteğinde bulunulmuştur. Marmaris'te sadece iki kayık ve harap hâlde bir atlama kulesinin yer alması, yukarıdaki

⁶⁶ BCA, 490-1-0-0/ 1100-20-1, Tarih: 03.09.1943.

⁶⁷ BCA, 490-1-0-0/ 998-855-2, Tarih: 31.12.1942.

⁶⁸ BCA, 490-1-0-0/ 997-853-2, Tarih: 15.05.1943.

⁶⁹ BCA, 490-1-0-0/ 1003-873-2, Tarih: 00.00.1943.

malzemelerin ne kadar gerekli olduğunu ortaya koymasından önemli bir örnek teşkil etmiştir⁷⁰.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Halkevlerinin aralarında çeşitli spor müsabakaları düzenlediği de bilinen bir gerçek hâline gelmiştir. CHP Genel Sekreterliğinden Amasya Milletvekili ve Sivas Bölge Müfettişi A. Kemal Yiğitoğlu'na gönderilen 18 Aralık 1944 tarihli bir yazıya göre Halkevleri, gençliğin birbiriyle tanışma ve kaynaşma isteğini kayak sporu üzerinde yoğunlaştırma çabasıdadır. Bu amaçla Sivas Halkeviyle Kayseri Halkevi kayakçılarının Gemerek'te buluşması uygun görülmüştür. 27 Ocak 1945'de Gemerek'te bir araya gelecek kayakçılar arasında 1,5, 2 km'lik iniş; 12-18 km'lik mukavemet ile kapulu iniş müsabakaları düzenleneceğinden her iki Halkevinin yetenekli sporcularının yarışmalara iştirak etmesi istenmektedir⁷¹.

Bu arada CHP Genel Sekreterliği, Halkevi ve Halkodalarının spor alanları ve araçlarıyla ilgili yaptığı bir ankette, verilen cevapları değerlendirerek kapalı ve açık spor alanlarıyla araçlarının durumunu belirlemiş, bu husus sonraki çalışmaların planlanmasını kolaylaştırmıştır. CHP'nin Halkevi ve Halkodalarının spor faaliyetleriyle ilgili kanaati şöyle tespit edilmiştir⁷²:

Bir kısım Halkevleri, bina ve alan itibariyle yeterli imkânı bulunmamasına rağmen genç ve olgun kişileri bölgenin elverişli alanları üzerinde yoğunlaştırarak kayak, cirit ve güreş gibi sporlarda uğraştırıp yarışmalara teşvik etmiştir.

Diğer bir kısım Halkevleri ise spora hevesli birçok kişiden faydalanmasını bilip çeşitli zorlukları yenerek elindeki imkânları değerlendirebilmiştir. Örneğin tırmanma halatı bir ağaç dalına asılarak veya bir salona duvar parmaklığı, jimnastik çerçevesi, güreş minderi yerleştirilerek çalışmalara hız ve yön verilmiştir.

Savaş Döneminde Halkevlerine yapılan spor malzemeleri yardımlarının sürdürüldüğü, CHP Genel Sekreterliği 6. Büro tarafından, Trabzon Halkevine 28 Aralık 1944 tarihinde 24 çift futbol ayakkabısı ile 4' er adet futbol ve

⁷⁰ BCA, 490-1-0-0/ 1001-867-1, Tarih: 30.11.1944.

⁷¹ BCA, 490-1-0-0/ 5-25-9, Tarih: 18.12.1944; CHP Ankara Halkevi Başkanlığının orta, lise ve yüksek mekteplerin yanı sıra erkek, bayan ve spor kulüplerinin atıcılık müsabakasıyla ilgili programı için bk. BCA, 490-1-0-0/ 1100-21-1, Tarih: 26.04.1945.

⁷² BCA, 490-1-0-0/ 5-27-26, Tarih: 20.10.1945.

hentbol topu gönderilmesinden anlaşılmaktadır. Eksik olan üç hentbol topu lastiğinin ise bir hafta içerisinde gönderilmesi taahhüt edilmiştir⁷³.

Bu arada CHP Genel Sekreterliği tarafından 23 Temmuz 1945 tarihinde Zonguldak Ereğli Halkevine gönderilen bir yazıya göre hentbolun futbola göre kolay öğrenilmesi ve vücudun geliştirilmesine fazla katkı sağlamasının yanı sıra ekonomik bulunması, Halkevi gençliğinden adı geçen spordan daha fazla yararlanmasının istenmesine yol açmıştır. Bu amaçla Ereğli Halkevine 2 hentbol topuyla bir hentbol el kitabının gönderilmesi kararlaştırılmıştır⁷⁴.

Tablo 2’de 29 Eylül 1943 tarihi itibarıyla çoğunluğu doğudaki yerleşim birimleri olmak üzere Türkiye’de bazı şehirlerin Halkevleri bünyesinde yaptığı spor faaliyetleri gösterilmiştir.

Tablo 2. Halkevleri Bünyesinde Yapılan Spor Faaliyetleri (29 Eylül 1943)

Şehirler	Spor Türleri					
	Avcılık	Kayak	Dağ Sporları	Atletizm	Cirit	Paten
Van	+	+				
Erzurum		+				
Pasinler	+	+				
Sivas		+				
Ankara		+				
Kayseri		+	+			
Bursa		+	+			
Ağrı (Karaköse)	+	+				
Kars		+				
Gümüşhane	+	+	+			
Elazığ		+	+			
Malatya				+		

⁷³ **BCA**, 490-1-0-0/ 1125-108-3, Tarih: 15.07.1946; Türkiye’de futbolun tarihçesi için bk. Ali Sami Yen, “Futbolda İlk Adımı Nasıl Attık”, **Türkiye Spor Ansiklopedisi**, C 1, S 1, 31 Ocak 1943, s.2-3, 28.

⁷⁴ **BCA**, 490-1-0-0/ 1126-110-2, Tarih: 23.07.1945.

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA TÜRKİYE'DE BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR
(1939-1945)

Bingöl	+	+				
Doğubayazıt	+	+				
Sarıkamış		+				
Artvin	+	+				
Muş	+	+				
Bayburt		+			+	
Hakkâri	+	+				
Ardahan		+				+
Bitlis	+	+				

Kaynak: BCA, 490-1-0-0/ 1115-69-2, Tarih: 18.07.1945.

Tablo 2'ye göre, Malatya dışındaki 20 şehrin Halkevleri uhdesinde yaptığı spor etkinliklerinin başında kayak yer almıştır. Van, Pasinler, Karaköse, Gümüşhane, Bingöl, Doğubayazıt, Artvin, Muş, Hakkâri ve Bitlis'in içerisinde bulunduğu 10 yerleşim biriminde ise av sporları yaygın bir biçimde yürütülmüştür. Bunlara ilaveten Kayseri, Bursa, Gümüşhane ve Elazığ'da dağ sporları, Malatya'da atletizm, Bayburt'ta cirit, Ardahan'da paten sporu ile ilgilenilmiştir.

I.5. Spora Tahsis Edilen Alanlar

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Halkevleri vasıtasıyla sporun geliştirilmesine yönelik yapılan faaliyetlerin yanı sıra bu spora çeşitli alanların tahsis edilmesi çalışmaları da yerine getirilmiştir. CHP Afyon Vilayeti İdare Heyeti Başkanlığı tarafından Parti Genel Sekreterliğine gönderilen bir yazıya göre Teşkilatın elinde bulunup 28 Eylül 1939 tarih ve 17568 sayılı resmî evrakla BTGM'ye devrine izin verilen 15 adet spor sahasının intikal belgesi, adı geçen kurumu temsilen Valiye verilmiştir. Bu suretle spor alanlarına ait tapuların BTGM adına yeniden çıkarılma süreci tamamlanmıştır⁷⁵.

⁷⁵ BCA, 490-1-0-0/ 1110-53-1, Tarih: 31.05.1941; CHP Genel Sekreterliğinden aynı partinin İl İdare Kurulu Başkanlığına gönderilen 28 Mayıs 1945 tarihli Cumhurbaşkanı İnönü'nün 19 Mayıs 1945 günü Ankara'da yaptığı konuşmayla ilgili yazı için bk. BCA, 490-1-0-0/ 5-26-19, Tarih: 28.05.1945; II. Dünya Savaşı sonrasında Ankara'da kulüp sayısının 40'a çıkması, 19 Mayıs Stadyumunun yükünün artarak yeşil alanlarının bozulmaya başlamasına yol açtığından yeni bir stadyumlara ihtiyaç duyulmuştur. Bu konu ile ilgili makaleler için

Bu dönemde Gelik, Asma ve Çaydamar kömür ocaklarının ihtiyacı için Zonguldak kumsalına getirilen direklerin tahliyesine, Beden Terbiyesinin spor alanı bulunan Çekek kumsalı tahsis edilmiş, Zonguldak Beden Terbiyesi sahası için de vilayetçe Bölge Başkanlığına başka bir yer verilmesi istenmiştir⁷⁶.

Ayrıca Başbakanlık Müsteşar Yardımcılığından İçişleri Bakanlığına gönderilen bir yazıda: Bafra Belediyesince spor alanı yapılmak üzere bedelsiz olarak alınması istenilen arsa hakkındaki Vakıflar Genel Müdürlüğüne 29 Ağustos 1941 tarihinde yazılan tezkerenin sevk edilip mahkemece verilen hükme göre işlem yapılması talep edilmektedir⁷⁷.

Yine Mardin Derik'te spor sahası yapılmak amacıyla BTGM adına satın alınarak yanlışlıkla CHP adına tescil edilen zeytinliğin, adı geçen partiyle ilgisi bulunmadığı gerekçesiyle tescilinde düzeltme yoluna gidilerek ilgili tapu belgesi CHP Genel Sekreterliğine gönderilmiştir⁷⁸.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında bir kısım spor sahası içerisinde yer alan arazilerin belediyeye intikal ettiği de bilinmektedir. İmar planı onaylanan İzmit'te tesisi gerekli spor sahası içerisinde yer alan hazineye ait iki arsanın 2290 sayılı Kanununun 8. maddesine göre parasız halde ve üzerindeki binaların da takdir edilecek bedelleri karşılığınca Belediyeye terk edilmesi, Bakanlar Kurulunun 5 Haziran 1942 tarihli toplantısında kabul edilmiştir⁷⁹.

bk. Haydar Özakman, "Ankara'nın Saha Derdi ile Kulüp Adedi", **Tam Spor**, S 9, Yıl: 1, 16 Ocak 1950, s.6-7; Niyazi Sel, "Ankara'nın Saha Derdi", **Tam Spor**, S 8, Yıl: 1, 9 Ocak 1950, s.2; Ferit Karşlı, "Saha Meselesini Halletmeye Mecburuz", **Tam Spor**, S 4, Yıl: 1, 12 Aralık 1949, s.2; Bu dönemde Ankara'nın 4 kapalı spor salonunun da ihtiyacı karşılayamadığı spor yazarları tarafından bilhassa dile getirilmiştir. Konu ile ilgili bk. Salih Even, "Ankara'nın Kapalı Salon Derdi", **Tam Spor**, S 7, Yıl: 1, 2 Ocak 1950, s.6; Merih Germen, "Kapalı Saha Derdi", **Tam Spor**, S 2, Yıl: 1, 28 Kasım 1949, s.6.

⁷⁶ **BCA**, 30-10-0-0/ 175-207-2, Tarih: 27.08.1941.

⁷⁷ **BCA**, 30-10-0-0/ 190-304-18, Tarih: 03.09.1941; Beden Terbiyesi Teşkilatıyla bir bakanlığa bağlı olmayan kurumlarca teşkil edilen, gençlik kulüp, grup ve cemiyetlerinin spor faaliyetlerinde bulunabilmeleri bunların tescilleriyle ilgili bir genelgeye ihtiyaç duymasına yol açmıştır. Bu genelge için bk. **BCA**, 30-10-0-0/ 145-40-15, Tarih: 02.02.1942.

⁷⁸ **BCA**, 490-1-0-0/ 1112-61-1, Tarih: 17.10.1941.

⁷⁹ **BCA**, 30-18-1-2/ 98-48-10, Tarih: 05.06.1942; 2290 sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanunu'nun 8. maddesi hakkında bilgi almak için bk. **TBMM**, **Kanunlar Dergisi**, Dönem: 4, C 12, 10.06.1933, s.941; **Resmî Gazete**, Sayı: 2433, 21 Haziran 1933.

Bu arada General Nazmi Ateş tarafından 8 Nisan 1945 tarihinde CHP Genel Sekreterliğine, İskenderun gençliğinin spora duyduğu ilgi hakkında bir mektup gönderilmiştir. Bu mektuba 22 Mayıs 1945 tarihinde verilen cevaba göre: Bahsi geçen şehirde yapılması istenen spor alanlarıyla ilgili incelemelerde bulunulmuş, kapalı bir salon inşası için kullanılması planlanan Antakya'nın 50-60 bin liralık bloke ödeneğinin bir kısmının İskenderun'a ait olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle adı geçen merkeze ait bu tahsisatın, gerçekleştirilecek spor faaliyetlerine harcanması için BTGM'ce bir tezkere yazılması istenmiş, İskenderun Deniz Kortları için ise 2.000 liralık bir ödenek ayrılmıştır. Bu hususlar her ne kadar BTGM'nin görevleri arasında kabul edilmişse de Genel Sekreterlikçe yapılacak her türlü yardımın esirgenmeyeceği belirtilmiştir⁸⁰.

Spor faaliyetlerine destek sağlamak amacıyla yapılan maddi yardımlarının yanı sıra Halkevlerinin birer spor salonuna kavuşturulması yönünde çabalar da sarf edilmiştir. 17 Temmuz 1945'de CHP Genel Sekreterliğinden Halkevleri Başkanlığına gönderilen bir yazıya göre Ankara, Kadıköy, Eminönü, Mersin, İzmir ve Elazığ gibi Halkevlerinin kapalı salonlarda yapılacak jimnastik çalışmalarına kavuşturulması istenmektedir. Ayrıca spor faaliyetlerinin çoğunun açık hava çalışmalarına uygun bulunması, Halkevlerinin jimnastik alanlarına bir an önce sahip olmasını da zorunlu hâle getirmiştir. Bu nedenle CHP Genel Sekreterliği tarafından gönderilen açık hava spor alanlarının krokileri, bu yoldaki çalışmalara rehberlik edebileceği düşünülmüştür. Adı geçen kılavuzdan yararlanarak Halkevleri ve Halkodalarının birer spor alanına kavuşturulmaları, gençliğe yapılacak en büyük hizmetlerden biri olarak kabul edilmiştir⁸¹.

⁸⁰ **BCA**, 490-1-0-0/ 1113-64-1, Tarih: 30.11.1945; CHP 4. Büro Şefliğinden 6. Büro Şefliğine gönderilen bir yazıya göre Giresun Bölgesi Müfettişi Saadettin Uraz'dan alınan Trabzon'a ait sporla ilgili teftiş raporundan 6. Büroyu ilgilendiren kısım çıkarılarak sunulmuştur. Bu durumla ilgili kendilerine bilgi verilmesi talep edilmektedir. **BCA**, 490-1-0-0/ 1119-83-2, Tarih: 16.05.1946; Türk Spor Nizamnamesiyle ilgili bilgi almak için bk. **BCA**, 490-1-0-0/ 1115-69-1, Tarih: 22.07.1943; CHP Genel Sekreterliğinin açık hava spor alanlarının kroki çalışmaları hakkında bilgi almak bk. **BCA**, 490-1-0-0/ 1115-70-1, Tarih: 00.00.1945; CHP Genel Sekreterliği, **Açık Hava Spor Alanları Krokileri ve İzahı**, Ankara 1945, s.1-4.

⁸¹ **BCA**, 490-1-0-0/ 5-27-2, Tarih: 17.07.1945; Bir süreden beri inşaatı duran Eminönü Halkevinin spor ve temsil pavyonunun yeniden başlayan inşaatı için 102 bin lira ayrılmış ve şubat ayında tamamlanması öngörülmüştür. "Eminönü Halkevinde Yeniden İnşaatı Başlandı", **Akşam**, 9 Ekim 1939, No: 7532, s.4.

Yine CHP 6. Büro Şefi ve Gaziantep Milletvekili Bekir Kaleli'nin bir resmî yazısına göre beden ve karakter eğitimiyle iş sporunun ülkeye yayılarak kökleşmesi için yapılabilecek çalışmaların başında, Halkevlerinin küçük ya da orta büyüklükte bir spor salonuna sahip olmaları gelmektedir. Bu nedenle inşa edilecek her yeni Halkevi binasının projesine, çevre ve iklime göre bir spor salonunun eklenmesi düşünülmüştür. Ayrıca inşası devam eden Halkevlerine yukarıdaki amacı gerçekleştirmek üzere birer basit salonun ilave edilmesi için faaliyete geçilmesi de gerekli görülmüştür⁸².

Tablo 3'te Türk Spor Kurumunun ihdas edildiği 1936 yılında, bütçesinden vilayetlerin spor faaliyetleri için kullanmayı planladığı 1936-1940 dönemi ödeneğinin, İkinci Dünya Savaşı sürecine rastlanan 1939-1940 yıllarına ait miktarları ile il yardımları gösterilmiştir.

Tablo 3. Vilayetlere Spor Faaliyetleri İçin Yapılan Yardımlar

İller	1939		1940	
	İlin Yapacağı Yardım	Spor Bütçesi Yardımı	İlin Yapacağı Yardım	Spor Bütçesi Yardımı
Edirne	21.500	19.000	21.500	19.000
Tekirdağ	9.875	9.625	9.875	9.625
Kütahya	13.212	14.562	13.314	14.564
İsparta	13.312	12.812	13.314	12.814
Adana	8.200	7.700	8.200	7.700
Kırklareli	9.000	9.000	9.000	9.000
Trabzon	43.750	41.500	43.750	41.500
Sivas	11.250	9.500	11.250	9.500
Sinop	10.000	9.500	10.000	9.500
Aydın	11.250	9.750	11.250	9.750
Manisa	12.500	11.750	12.500	11.750

Kaynak: BCA, 490-1-0-0/ 1115-70-1, Tarih: 00.00.1945.

⁸² **BCA,** 490-1-0-0/ 1115-69-2, Tarih: 18.07.1945.

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA TÜRKİYE'DE BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR
(1939-1945)

Tablo 3'e göre il ve spor bütçesinden yapılacak 170.500 lira yardımla 1939 ve 1940 yılında Trabzon ilk sırada yer alırken bunu 81.000 lira yardımla Edirne, 55.652 lira ile Kütahya, 52.252 lira ile Isparta ve 48.500 lira ile Manisa takip etmiştir. 1939-1940 yıllarında il ve spor bütçesinden yapılacak 31.800 liralık yardımla Adana en son sırada yer almıştır. Ayrıca Adana'ya 270.000 ve Kütahya'ya da 160.000 lira tutarında bir hipodromun inşa edilmesinin düşünülmesi de vilayetlere spor faaliyetleri için yapılan yardım planı kapsamında değerlendirilmiştir.

SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı; milyonlarca insanın hayatına mal olurken ülkelerin, ayakta kalabilen savaş malzemelerini imal edebilecek işletmeleri dışında, ekonomilerinin verimliliğini azaltıp sermaye kaynaklarını eriterek büyük bir krizin içerisine girmesine yol açmıştır. Bu dönemde harbe dâhil olmamasına rağmen savaşa katılan ülkeler kadar ekonomik kayıplara uğrayan Türkiye'nin beden eğitimi ve spora özen gösteren uygulamalara yer verdiği görülmektedir.

İlk etapta 29 Haziran 1938 tarihinde kabul edilen 3530 sayılı Yasayla Başbakanlığa bağlı bir kurum olarak ihdas edilen BTGM, ülkede bir spor seferberliği başlatarak sağlıklı ve dengeli biçimde yaşamının önünü açmıştır.

Savaş döneminde ülke içerisinde atletizm, bisiklet, atıcılık, boks, eskrim, futbol, güreş, su sporları ve tenis gibi her çeşit sporlarla yapılan müsabakalarda gösteriş için kazanma anlayışının dışında, beden eğitimi ve sporun yükümlülüğünü yerine getirme bilinci içerisinde hareket edilmiştir. Bu suretle yeni neslin, çocukluktan askerlik çağına kadar, savaşa alıştırmak suretiyle güçlü ve sağlam bir şekilde yetiştirilmesi temin edilmiştir. Türk çocuğunun sporu severek fiziki gücünü kullanabilmesinin yegâne amacı, askerlikte ve savaş meydanlarında başarı kazanmak olmuştur.

Bu dönemde Türk sporcuları, İkinci Dünya Savaşı'nın gittikçe ağırlığını hissettirmesi nedeniyle 1940 yılına kadar uluslararası müsabakalarda ancak atletizm, binicilik ve çeşitli dallarda düzenlenen yarışmalara katılıp ülkeyi en iyi şekilde temsil etme çabası içerisine girerek Türkiye'yi dünyaya tanıtmada sporu önemli bir vasıta olarak değerlendirebilmiştir. Böylece geniş kitlelerin heyecan içerisinde bir araya getirilebilmesi sayesinde izleyicilere görsel bir spor ziyafeti sunularak onların uluslararası düzeyde sosyal ve kültürel münasebetleri artırılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında sporun geliştirilmesine çaba sarf eden kuruluşlardan birinin de Halkevleri olduğu bilinmektedir. CHP Genel Sekreterliğince farklı spor alanlarıyla ilgili farklı tip ve modelde tedarik edilen malzemelerin Halkevlerine gönderilmesi, beden eğitimi ve sporun geliştirilmesi yönündeki uygulamalarının ilk adımını teşkil etmiştir. Ayrıca adı geçen bu kuruluşlar aralarında müsabakalara da girişerek sporu ve sporcuları halka sevdirmeyi başarmış, savaş döneminin olumsuz şartlarına rağmen farklı branşlardaki sporların yapılması, giderlerin karşılanarak derecelere girenlere ödülleri verilmesi fedakârlığıyla gerçekleştirebilmiştir.

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA TÜRKİYE'DE BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR
(1939-1945)

Bir kısım Halkevleri, spor alanı itibariyle yeterli imkâna sahip bulunmamasına rağmen gençleri, yöreye uygun spor branşları üzerinde yoğunlaştırarak onların yetişmesine katkı sağlamıştır.

Savaş döneminde beden eğitimi ve sporun geliştirilmesinde önemli unsurlardan biri de spor alanlarının temin edilmesi olmuştur. Bu dönemde bir kısım alanlar ihtiyaç doğrultusunda belli spor faaliyetlerine tahsis edilirken BTGM bünyesinde yer alanlardan küçük bir kısmı ise kamu hizmetini yerine getirebilmesi için belediye ve farklı kurumlara intikal etmiştir. Çeşitli spor uygulamalarına tahsis edilen bu alanlarla saha ihtiyacının giderilmesi, beden eğitimi ve sporun geliştirilmesi yönünde önemli atılımlardan biri olmuştur.

Sonuç itibariyle Türkiye'de her türlü spor çalışmalarına yer verilip beden ve ruh sağlığı bakımından dengeli gençlerin yetiştirilmesi, ülkeye yapılan en büyük hizmetlerden biri olarak görülmüştür.

KAYNAKÇA

“10. Balkan Oyunları”, **Cumhuriyet**, 9 Ekim 1939, No: 5536, s.1, 6.

“11. Balkan Oyunları Dün Muvaffakiyetle Neticelendi”, **Vakit**, 7 Ekim 1940, No: 8170, s.6.

“12. Balkan Kongresi”, **Tasviri Efkâr**, 8 Ekim 1940, No: 4509, s.4.

“12. Balkan Kongresinin Bugünkü Celsesi Münakaşalı Geçti”, **En Son Dakika**, 7 Ekim 1940, No: 399, s.1-2.

1959 İstatistik Yıllığı, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü (İGM), Yayın No: 380, Ankara 1959.

Açık Hava Spor Alanları Krokileri ve İzahı, **CHP Genel Sekreterliği**, Ankara 1945.

Akgül, L. Hilal, “Cumhuriyet Dönemi Spor Adamlarından: Burhan Felek”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C 17, S 49, Yıl: 2001, s.203-236.

“Altı Bölge Sporcuları Adana’da Karşılaşacak”, **Türksözü**, 19 Eylül 1940, No: 4836, s.2.

“Ankara’da Mühim Spor Temasları Oldu; Edirne Bölgesi Atıcılıkta Birinciliği Kazandı”, **Anadolu**, 15 Eylül 1941, No: 8650, s.4.

“Ankara’daki Maç”, **Son Telgraf**, 30 Kasım 1941, No: 1699, s.4.

“Ankara-İstanbul Boks Müsabakaları Dün 19 Mayıs Stadında Yapıldı”, **Ulus**, 15 Eylül 1941, s.5.

Aşeni, Ahmet Fetgeri, “Serbest Güreş Bize Avrupa’dan Gelmemiştir”, **Türkiye Spor Ansiklopedisi**, C 1, S 2, 28 Şubat 1943, s.8-9,31.

Aşeni, Ahmet Fetgeri, “Türk’ün Öz Malı Bu Spordan İki Usül”, **Türkiye Spor Ansiklopedisi**, C 1, S 1, 31 Ocak 1943, s.6-7.

Atabeyoğlu, Cem, “Tanzimat’tan Cumhuriyete Spor”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, Haz. Murat Belge, Fahri Aral, C 6, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s.1474-1518.

“Atatürk Ankara Halkevinde”, **Ulus**, 10 Mart 1938, s.1.

Atatürk'ün Sırdaşı Kılıç Ali'nin Anıları, Der. Hulusi Turgut, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 20. Basım, İstanbul 2017.

“Atletlerimiz Atina'ya Hareket Ettiler”, **Son Posta**, 30 Eylül 1939, No: 3295, s.9.

Ayderem, Ali Hikmet, “Sporun Ehemmiyeti”, **Türk Spor Kurumu Dergisi (1936-1938) Seçilmiş Spor Makaleleri**, Haz. Suat Karaküçük, Ankara 1992, s.2-6.

Baba, Nüzhet, “Bir Beden Terbiyesi Enstitüsü Esasları”, **Ülkü**, C 16, S 92, Ekim 1940, s.123.

“Balkan Oyunları Bitti”, **Tan**, 9 Ekim 1939, No: 1806, s.1.

“Balkan Oyunları”, **Akşam**, 30 Eylül 1939, No: 7523, s.9.

“Balkan Oyunları”, **Yenigün**, 9 Ekim 1939, No: 2300, s.2.

“Balkan Oyunlarına Atina'da Devam Ediliyor”, **Ulus**, 9 Ekim 1939, s.5.

“Balkan Oyunlarında Takımımızın Aldığı Teknik Dereceler”, **Tan**, 9 Ekim 1939, No: 1806, s.6.

“Başvekilimizin Değerli Nutku”, **Cumhuriyet İzcileri Spor ve Gençlik Mecmuası**, S 18, Yıl: 2, 28 Şubat 1941, s.1.

“Beden Terbiyesi Kanunu Hükümleri Tatbik Ediliyor”, **Türkdili**, 10 Ekim 1939, No: 2503, s.2.

“Beden Terbiyesi Mükellefleri Arasında Atıcılık Müsabakaları Dün Poligonda Yapıldı”, **Ulus**, 15 Eylül 1941, s.5.

Beden Terbiyesi ve Spor, S 1, Ocak 1939.

Besim, Ömer, “Güreş Birincilikleri Dün Sona Erdi”, **Cumhuriyet**, 4 Eylül 1944, No: 7206, s.1-2.

Beynelmül Amatör Atletizm Federasyonu El Kitabı, Çev. Burhan Felek, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü (BTGM), İstanbul 1941.

Boks, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü (BTGM), Ulusal Matbaa, Ankara 1942.

Bunle, Henri, **Jimnastik ve Spor Cemiyetleri İstatistiği**, Çev. Celal Aybar, İstatistik Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1937.

“Büyük Önder Ankara Halkevindeki Güreş Müsabakalarına Teşrif Ettiler”, **Kurun**, 10 Mart 1938, No: 7240-1330, s.1, 10.

Çağlar, Behçet Kemal, “Memlekette Spor”, **Türk Spor Kurumu Dergisi**, S 6, Yıl: 3 Ağustos 1936, s.2.

Çağlar, Behçet Kemal, “Spor Lüks Değil İhtiyaç”, **Türk Spor Kurumu Dergisi (1936-1938) Seçilmiş Spor Makaleleri**, Haz. Suat Karaküçük, Ankara 1992, s.63.

“Dünkü Müsabakalar”, **Son Telgraf**, 15 Eylül 1940, Sayı: 1268, s.2.

“Eminönü Halkevinde Yeniden İnşaata Başlandı”, **Akşam**, 9 Ekim 1939, No: 7532, s.4.

Even, Salih, “Ankara’nın Kapalı Salon Derdi”, **Tam Spor**, S 7, Yıl: 1, 2 Ocak 1950, s.6.

Germen, Merih, “Kapalı Saha Derdi”, **Tam Spor**, S 2, Yıl: 1, 28 Kasım 1949, s.6.

Güven, Özbay, “Atatürk ve Güreş”, **Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi**, C 6, S 18, Yıl: 1990, s.625-658.

Hassan, Nevin, “Hakikatin Tecellisi”, **Haber**, 19 Eylül 1940, No: 3084, s.6.

http://www.balkanpazar.org/spor_2.asp, Erişim Tarihi: 21.12.2020.

<https://www.birgun.net/haber/spor-tarihinin-karanlik-yillari-298702>, Erişim Tarihi: 29.06.2020.

<https://www.ntv.com.tr/spor/ikinci-dunya-savasi-ve-spor,zb9YM805b0SfN5CfF0OaQw>, Erişim Tarihi: 29.06.2020.

İnan, Afet, **Mustafa Kemal Atatürk’ten Yazdıklarım**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1981.

“İngiliz Takımı 1-0 Gençlerbirliği’ni Yendi”, **Bugün**, 30 Kasım 1941, No: 384, s.1.

“İstanbul Bölgesi 1942-1943 Programından Atıcılık, Atletizm, Bisiklet, Boks, Dağcılık, Eskrim, Futbol, Güreş, Su Sporları”, **Türkiye Spor Ansiklopedisi**, C 1, S 3, 31 Mart 1943, s.16, 32.

İzci, Muzaffer, “İzcilik Ne Demektir ve Bizde İzcilik-II”, **Cumhuriyet İzcileri Spor ve Gençlik Mecmuası**, S 9, Yıl: 18 Mayıs 1940, s.5-6.

İzci, Muzaffer, “İzcilik Ne Demektir ve Bizdeki İzcilik-II”, **Cumhuriyet İzcileri Spor ve Gençlik Mecmuası**, S 5, Yıl: 15 Ocak 1940, s.5-6.

Jimnastik Salonları Tesis ve Teçhizi İçin Rehber, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü (BTGM), Ankara 1940.

Kafesoğlu, İbrahim, **Türk Millî Kültürü**, Ötüken Yayınları, 16. Basım, İstanbul 1998.

Karslı, Ferit, “Saha Meselesini Halletmeye Mecburuz”, **Tam Spor**, S 4, Yıl: 1, 12 Aralık 1949, s.2.

Kemal, M., “Atletlerimiz En Yüksek Dereceyi Aldılar”, **Vatan**, 7 Ekim 1940, No: 50, s.2.

“Kızıltepe Kaymakam Vekili”, **Ulus Sesi**, 13 Eylül 1939, No: 1325, s.2.

Koru, Şevki, “Atletizm: Mukavemet Koşulları”, **Türkiye Spor Ansiklopedisi**, C 1, S 4, 30 Nisan 1943, s.9.

Köy Spor Sahaları Hakkında Öğütler, Çev. Süleyman Fehmi, Türk Spor Kurumu Yayınları, Ankara 1938.

“Millî Atletlerimiz Yunanistan’a Gittiler”, **Yeni Sabah**, 30 Eylül 1939, No: 508, s.2.

Modern Atletizm, Atletizm Federasyonu, Devlet Matbaası, İstanbul 1935.

Moran, Naili, “1950 Atletizmi”, **Tam Spor**, S 1, Yıl: 1, 21 Kasım 1948, s.7.

Ökakman, Haydar, “Ankara’nın Saha Derdi ile Kulüp Adedi”, **Tam Spor**, S 9, Yıl: 1, 16 Ocak 1950, s.6-7.

“Profesyonel Tenis Maçları”, **Cumhuriyet**, 4 Ağustos 1945, No: 7530, s.2

Resmî Gazete, Sayı: 2433, 21 Haziran 1933.

Resmî Gazete, Sayı: 3959, 14 Temmuz 1938.

Resmî Gazete, Sayı: 3961, 16 Temmuz 1938.

Resmî Gazete, Sayı: 406, 28 Haziran 1926.

Resmî Gazete, Sayı: 4825, 4 Haziran 1941.

Resmî Gazete, Sayı: 5122, 3 Haziran 1942.

“Safra Köyünde Bir Spor Kulübü Açıldı”, **Vakit**, 7 Ekim 1940, No: 8170, s.6.

San, Haluk, “Galatasaray Kulübü Nasıl Kuruldu?-1”, **Türkiye Spor Ansiklopedisi**, C 1, S 1, 31 Ocak 1943, s.23.

San, Haluk, “Galatasaray Kulübü Nasıl Kuruldu?-2”, **Türkiye Spor Ansiklopedisi**, C.1, S 2, 28 Şubat 1943, s.23.

San, Haluk, **Olimpiyatlarda Türk Sporcuları**, Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik Yayınları, Ankara 1988.

San, Haluk, **Türk Spor Tarihinde Atatürk**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 1999.

Sel, Niyazi, “Ankara’nın Saha Derdi”, **Tam Spor**, S 8, Yıl: 1, 9 Ocak 1950, s.2.

Spor İstatistikleri 2002, Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE), Yayın No: 2915, Ankara 2004.

Spor İstatistikleri 2007, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Yayın No: 3182, Ankara 2008.

Spor Kulüpleri İstatistikleri 1997, Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE), Yayın No: 2503, Ankara 2001.

Sporcu İstatistikleri 1983-1984, Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE), Yayın No: 1223, Ankara 1986.

Sporcu İstatistikleri 1992-1993, Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE), Yayın No: 1892, Ankara 1996.

Sporcu İstatistikleri 1997-1998, Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE), Yayın No: 2502, Ankara 2001.

“Su Sporlarına Layık Olduğu Ehemmiyeti Niçin Vermiyoruz”, **Türkiye Spor Ansiklopedisi**, C 1, S 1, 31 Ocak 1943, s.11, 31.

Şefik, Eşref, “Bizde İlk Müsabakayı Kim Yaptı”, **Türkiye Spor Ansiklopedisi**, C 1, S 1, 31 Ocak 1943, s.8-17.

Şefik, Eşref, “Tarih Sahifelerinde Futbol”, **Türkiye Spor Ansiklopedisi**, C 1, S 3, 31 Mart 1943, s.5-6, 32.

Taşçı, Tevfik, “Bizde Tenis”, **Türkiye Spor Ansiklopedisi**, C 1, S 1, 31 Ocak 1943, s.9, 25.

Tekil, Firüzan, “Spor Dünyasında Atletizmin Varlığı”, **Türkiye Spor Ansiklopedisi**, C 1, S 2, 28 Şubat 1943, s.16-17, 26.

Tezcan, Şazi, “Su Sporlarına Layık Olduğu Ehemmiyeti Niçin Vermiyoruz”, **Türkiye Spor Ansiklopedisi**, C 1, S 1, 31 Ocak 1943, s.11, 31.

Tezcan, Şazi, “Türkiye Yüzme Birincilikleri”, **Akşam**, 19 Eylül 1942, No: 8591, s.2.

Tokatlıoğlu, Ali Emrah, **Biyopolitika Kavramı Çerçevesinde 1938 Beden Terbiyesi Kanunu**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2020.

Turan, Şerafettin, **Mustafa Kemal Atatürk**, Bilgi Yayınevi, Ankara 2008.

“Türk Atletlerinin Kazandığı Büyük Zafer”, **Yeni Sabah**, 7 Ekim 1940, No: 876, s.1, 4.

Türkdoğan, Semih, “Sürat Koşuları İçerisinde İstirahat”, **Türkiye Spor Ansiklopedisi**, C 1, S 12, Aralık 1943, s.23.

“Türkiye Atletizm Birincilikleri Güzel Oldu”, **Hakikat**, 15 Eylül 1940, No: 57, s.4.

“Türkiye Atletizm Birincilikleri”, **Yeni Sabah**, 15 Eylül 1940, No: 854, s.2.

“Türkiye Atletizm ve Denizcilik Şampiyonası Başladı”, **İkdam Sabah Postası**, 15 Eylül 1940, No: 398, s.3.

“Türkiye Birinciliğini İstanbul Takımı Kazandı”, **Cumhuriyet İzcileri Spor ve Gençlik Mecmuası**, S 23, Yıl: 2, 31 Temmuz 1941, s.5.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Kanunlar Dergisi, Dönem: 2, C 4, 29.05.1926.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Kanunlar Dergisi, Dönem: 4, C 12, 10.06.1933.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Kanunlar Dergisi, Dönem: 5, C 18, 29.06.1938.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Kanunlar Dergisi, Dönem: 6, C 22, 30.05.1941.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Kanunlar Dergisi, Dönem: 6, C 23, 29.05.1942.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Kanunlar Dergisi, Dönem: 5, C 18, 28.06.1938.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, 1940 Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü Bütçesi, Dönem: 6, Toplantı: 1, C 12, 01.06.1940.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem: 6, Toplantı: Fevkalade, C 2, 21. Birleşim, 30.05.1939.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem: 7, Toplantı: Fevkalade, C 2, 20. Birleşim, 07.05.1943.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Dönem: 7, Toplantı: 1, C 10, 52. Birleşim, 05.05.1944.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Masraf Bütçeleri, Dönem: 6, Toplantı: F, C 2, 22.05.1939.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Masraf Bütçeleri, Dönem: 6, Toplantı: 2, C 18, 26.06.1941.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Masraf Bütçeleri, Dönem: 6, Toplantı: 3, C 25, 25.05.1942.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-18-1-2/ 86-17-9.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-10-0-0/ 145-37-19.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 1095-2-4.

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-18-1-2/ 87-42-11.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-18-1-2/ 88-89-19.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 1099-16-1.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-10-0-0/ 145-38-8.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-10-0-0/ 145-38-12.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-10-0-0/ 229-540-10.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-18-1-2/ 92-97-2.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 1099-16-2.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 1126-112-2.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 5-24-1.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 1300-320-2.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 1330-416-1.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 1478-33-1.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 1121-90-1.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 1099-18-1.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 1110-53-1.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 1100-19-1.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-10-0-0/ 175-207-2.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-10-0-0/ 190-304-18.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 1112-61-1.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 1120-85-3.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-18-1-2/ 97-112-12.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-10-0-0/ 145-40-14.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-10-0-0/ 145-40-15.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-18-1-2/ 98-48-10.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 998-855-2.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 1003-873-2.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 1123-99-2.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 997-853-2.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 1300-318-4.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 1115-69-1.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 1100-20-1.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-18-1-2/ 102-64-9.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 1358-510-1.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 1001-867-1.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 5-25-9.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 1115-70-1.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-18-1-2/ 107-93-16.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 1100-21-1.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 5-26-19.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-18-1-2/ 108-36-4.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 5-27-2.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 1115-69-2.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 1126-110-2.**

**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 5-27-26.**

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 1113-64-1.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 1119-83-2.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 1125-108-3.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 1306-337-1.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 1302-326-4.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1-0-0/ 1310-348-2.

Türkmen, Mutlu, **Siyasal Toplumsallaşma Aracı Olarak Beden Eğitimi ve Spor; İşçi Sporları ve Türkiye'deki Etkileri (1923-1938)**, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2012.

Uzel, Hakkı, “Üşengener, Günleri Oturmakla Geçenler”, **Milliyet**, 18 Nisan 1936, No: 3299, s.4.

Yen, Ali Sami, “Futbolda İlk Adımı Nasıl Attık”, **Türkiye Spor Ansiklopedisi**, C 1, S 1, 31 Ocak 1943, s.2-3, 28.

“Yeni Futbol Müsabaka Talimatnamesi Hazırlandı”, **Ulus**, 16 Eylül 1941, s.5.

Yıldız, Doğan, **Türk Spor Tarihi**, Eko Matbaası, İstanbul 1979.

Yurtoğlu, Nadir, “Atatürk Dönemi’nde Türkiye’de Spor Politikası (1922-1938)”, **Sporda Finansal, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar**, Nobel Yayınları, Ankara 2020.

Yurtoğlu, Nadir, “II. Dünya Savaşı Döneminde Türk Sporunun Önemli Bir Kuruluşu: Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü (1939-1945)”, **Journal of History School**, S 49, Yıl: Aralık 2020, s.4245-4278.